

Driemaandelijks tijdschrift
negentiende jaargang nummer 2
Juni 1996

Orgelkunst

ORGELKUNST

XIXde jaargang, nummer 2 — juni 1996

Driemaandelijks tijdschrift uitgegeven door de
v.z.w. Vlaamse Vereniging ter Bevordering van de Orgelkunst
ISSN 0776-9350

Hoofdredakteur

Kamiel D'Hooghe

Redaktieraad

Luk Bastiaens, Antoon Fauconnier, Dr. Bernard Huys, Prof. Dr. Ewald Kooiman (NI), Ghislain Potvlieghe, Patrick Roose, Dr. Harald Vogel (D.).

Medewerkers

J. Anaf, L. Bierens, J. Boyer (F), J. Braekmans, J. Brock (U.S.A.), W. Callaert, P. Cré, H. De Backer, Dr. J. De Bie, B. de Leersnyder (F), G. De Swerts, J. D'Hont, J. Eeckeloo, F. Geysen, E. Goedleven, E. Hallein, K. Hoek (NI), G. Hoornaert, F. Jaspers (NI), Y. Knockaert, A. Kurris (NI), M. Lemmens, D. Liévois, L. Lohmann (D), J. Meersmans, Dr. G. Moens-Haenen, J. Moors, Dr. G. Peeters, R. Plovie, A. Rössler (D), E. Saveniers, Y. Senden, Dr. G. Spiessens, K. Stout (U.S.A.), F. Van Bree, J. Van Landeghem, M. Versteegen, G. Willems, T. Waegeman.

Secretariaat

Agnès Dumon, Beiaardlaan 1, B-1850 Grimbergen.

Abonnement

België : 500 BEF

Nederland : 30 NGL

Andere landen : 600 BEF

Steunabonnement : 1.000 BEF

- postrekeningnummer : 000-1587551-49
van V.V.B.O., v.z.w., 1850 Grimbergen (met vermelding : abonnement Orgelkunst).
- In Nederland : Rekeningnummer 85.80.98.474 van Kamiel D'Hooghe met vermelding : «Abonnement Orgelkunst».

Voor de inhoud van de ondertekende artikels zijn alleen de auteurs verantwoordelijk.

Overname van artikelen is slechts toegestaan na schriftelijk verkregen toestemming van de redaktieraad.

Inhoud

	blz.
De Restauratie van het Forceville-orgel te Broechem (II) <i>J. Braekmans</i>	51
De Orgelmuziek van Daan Manneke <i>D. Manneke</i>	63
Algemene profielbeschrijving van een orgelleraar <i>K. D'Hooghe</i>	71
Nieuw werkboek voor aanvankelijk orgelonderricht in het deeltijds kunstonderwijs <i>L. Bastiaens</i>	74
Nieuwe Orgels	76
Van een orgel gesproken <i>L. Bastiaens</i>	79
In Memoriam Bernard Pels	81
Bouwstenen	81
Ter Bespreking	84
Mededelingen	90
Agenda	94
Orgeltijdschriften	96

De restauratie van het Forceville-orgel te Broechem (II)

J. BRAEKMANS

Het herstel van de orgelkast beoogde op de eerste plaats het opnieuw haaks zetten en stabiliseren van de kast.

Dit betekende het ondersteunen en het optrekken van de rugwandstructuur tot een zo pas mogelijk niveau, gesteund vanop de onderliggende metaalconstructie.

Uitgezaagde vaste panelen in de rugwand werden vergroot door het aanlijmen van stroken eik en opnieuw in de kaders ingebracht. De rugwandstructuur werd in een proefopstelling in het atelier gereconstrueerd waardoor het mogelijk werd alle nieuw te maken onderdelen zoals klaviatuur, wellenbord voor het Hoofdwerk, registertractuur, drukkersmechaniek voor het Onderwerk en al wat daartoe hoort klaar te maken en in te passen. De definitieve montage in de kerk werd hierdoor vereenvoudigd. De nieuwe manualen werden gemaakt naar het oudste bekende klavier van Pieter Van Peteghem, directe leerling van Forceville, dat zich in het kerkje van het Oost-Vlaamse Hemelveerdegem bevindt.

De boventoetsen zijn in ebben, gelegd op een eiken spie; de ondertoetsen werden belegd met een strook mooi zuiver wit been waarin sierstrepen werden aangebracht.

Ook de kaders van de manualen zijn belegd met ebben, en voorzien van een sierstrook in been.

De klavieren zijn koppelbaar door middel van een schuifkoppel. Voor het aangehangen teenpedaal stonden de maten van het pedaal te Haringe model.

De toetstructuur werd volledig nieuw gemaakt, aangepast aan de rugwandbespeling van het orgel.

De windregeling bestaande uit een magazijnbalg werd eveneens vernieuwd.

Windlade

De windladen van Forceville werden in het atelier volledig ontmanteld en alle onderdelen waar nodig hersteld.

Vierkante gaten in de tafel welke door Th. Smet waren gestopt, werden opnieuw geopend; ronde boringen van dezelfde orgel-

maker werden gestopt. De cancellen werden ontdaan van oude lijmrestanten die korrelig waren geworden. Het bleek dat alle scheien door veroudering van de lijm waren losgekomen; ze werden systematisch en afwisselend links en rechts opnieuw ingelijmd, om trekken van de kaders tegen te gaan.

Uiteindelijk werden de laden opnieuw uitgelijmd.

De oude kleppen bleven in gebruik; in de baskant werden enkele nieuwe kleppen bijgemaakt in aansluiting op de herstelde cancelbreedte. De staarten van de kleppen zijn ingelijmd.

Slepen en dammen werden hersteld en de opstelling van Fourniture/Cimbal/Trompet gereconstrueerd op basis van de oude sporen.

In origine waren de pijpstukken gespijkerd : thans werden met het oog op een bedrijfszeker functioneren van de laden schroeven in de stokken aangebracht, en werden de oude spijkers als dokument in de nagelgaten teruggeplaatst.

Vervanging van onderdelen was onnodig : alle orginele onderdelen bleven behouden.

In de restauratie-optie voor het Hoofdwerk werd uitgegaan van het volledige herstel en de aanvulling van de Forceville-dispositie. Aangezien de laden een unieke getuige vormden van het werk van deze orgelmaker, dienden zij de basis te vormen voor het globale restauratie-project.

De door Th. Smet toegevoegde cancellen deden geen afbreuk aan dit werk en waren op zeer vakkundige wijze en met behoud van een bedrijfszeker functioneren aangebracht. Ze opnieuw verwijderen zou het risico inhouden van uitwissen van meerdere oude sporen.

Ook de discantuitbreiding in het pijpwerk was met de nodige vaardigheid uitgevoerd.

De ingreep van Th. Smet mag dus zowel vanuit historisch als technisch oogpunt als een verantwoorde aanvulling op het Forceville-werk beschouwd worden. De tessituur-uitbreiding dient aldus gezien als een verruiming van de mogelijkheden van het instrument; op geen enkele wijze heeft ze invloed gehad op het oorspronkelijk klankbeeld.

Het Cornetpijpwerk is geen Forceville-pijpwerk : qua constructie (parallele inritsingen naast de mond), metaal en soldeernaden vertoont het gelijkenissen met de Van Peteghem-stijl.

Het is niet uitgesloten dat dit pijpwerk van Delhayé afkomstig zou zijn, en reeds in de Antwerpse periode van het orgel werd geplaatst. Het pijpwerk is van zeer goede makelij en past qua mensurering perfect in de Forceville-dispositie.

Blijft ten slotte de vraag naar de aanvulling van de dispositie voor de Fourniture-Cimbal en de Voix Humaine.

Voor wat de Fourniture-Cimbal betreft bestond een praktische begrenzing op de lade : vanuit de aanwezige sporen kon de precieze breedte van de pijpsokken worden bepaald en hieruitvolgend het aantal koren dat maximaal op deze ruimte kon ondergebracht worden.

In de bestaande toestand begon de Fourniture IV op 1 1/3'; het is in hoofdzaak Forceville-pijpwerk, aangevuld met enkele Th. Smet-pijpen. Er was geen enkele reden om aan te nemen dat de oorspronkelijke samenstelling van de Fourniture hiervan zou afgeweken zijn.

Het Journal d'Anvers (1823) vermeldt een Fourniture 3 à 4 sterk en een Cimbal 3 sterk. Het gebruik van een variërende vulstem is bij Forceville en zijn school op enkele uitzonderingen na onbekend. Bij Th. Smet is dit echter een regelmatig voorkomend gegeven zodat hier de vraag kan gesteld worden of reeds de hand van de meester hier niet aan het werk is geweest. In de Zuidelijke Nederlanden is - zeker onder invloed vanuit de Noord-Franse traditie - het opstellen van een Voix Humaine naast de Trompet 8' op het Hoofdwerk een algemeen voorkomend gebruik, terwijl op het Positief vrij traditioneel een Kromhoorn wordt gedisponeerd. (Bv. Lier, Begijnhof, 1719-23). In orgels met een vrij omvangrijke dispositie zal dit tongwerkenbestand op het Hoofdwerk worden uitgebreid naar Bombarde 16' en/of Clairon 4'. (Bv. St.-Goedele Brussel, 1714). Terwijl de Trompet steeds werd gedeeld in bas en discant, bleef de Voix Humaine meestal ongedeeld.

In een latere evolutie in de 18de eeuw zal de Clairon de Voix Humaine vervangen : ofwel als volledig register, ofwel enkel in de bas, in combinatie met bv. een Hautbois superus.

Uit de beschrijving van de «Forceville-dispositie» in de advertentie van het Journal d'Anvers et de la Province uit 1823 blijkt dat inzake de tongwerken een verschuiving in die zin werd doorgevoerd : een initiatief dat naar alle waarschijnlijkheid op naam van Th. Smet kan gezet worden.

In het Onderwerk waren de verschuivingen inzake registers minder ingrijpend doorgevoerd.

De plaatsing van een volledige Viola da gamba 8' en een Voix Céleste 8' zorgden voor een chaotische toestand van her en der opgehangen en wegzakkende verkropte pijpen die alle bereikbaarheid van het kleinere pijpwerk hebben verhinderd.

Bovendien was het pijpwerk inzake constructie en mensurering niet homogeen aansluitend op het Th. Smet-pijpwerk, zodat hier voor een oplossing werd geopteerd die zowel vanuit praktisch als muzikaal oogpunt voordeel kon opleveren.

Hoofdwerk

Montre 8'

In het restauratiedossier werd er van uitgegaan dat zowat twee octaven van de Montre in het front stonden opgesteld, beginnend op C, en dat het pijpwerk vanaf dis' op de lade stond. Dit was ook de aangetroffen toestand.

Bij de restauratie riep de vastgestelde verkropping van de grootste frontpijpen echter vragen op. Bovendien bleek dat ovale uitsnijdingen in de rug van de corpora in latere tijd werden dichtgemaakt, dat ook oude steminsnijdingen in de soldeernaad van het corpus waren dichtgesoldeerd en dat nieuwe steminsnijdingen op een hogere plaats waren aangebracht, meestal bestaande uit een korte stemlap.

Hieruit groeide de conclusie dat de toonfunctie van dit front door Th. Smet grondig werd gewijzigd en dat hij het pijpwerk had verlaagd tot op C.

Bij het openmaken van de oude steminsnijdingen bleek de grootste Montre-pijp te klinken als Dis en sloot het overige pijpwerk hierop zonder enig probleem aan.

De pijpen C, Cis en D waren ten tijde van Forceville dus houten pijpen welke binnenin de kast stonden opgesteld, en het front bestond dus uitsluitend uit Montre-pijpen tot en met d'.

Deze vaststellingen worden bevestigd door een nummering welke links van de soldeernaad op corpus en pijpvoet voorkomt en aangebracht werd door Th. Smet.

De Dis-pijp draagt het nummer 1, E = 2, F = 3 etc.

Het resterende pijpwerk in het front (de middentoren inclusief) was in origine niet sprekend maar werd door Th. Smet sprekend gemaakt.

Bij de restauratie werd de originele Forceville-toestand aangehouden : C, Dis en D werden in eik nieuw gemaakt : hiertoe kon het gelijknamige pijpwerk in het orgel van de Sint-Pauluskerk model staan.

Dis tot en met d' staan in het front, het overige pijpwerk, met uitbreiding van de discant, bevindt zich op de lade.

Het frontpijpwerk in loodlegering werd bekleed met tinfoelie; de boven- en onderlabia werden belegd met bladgoud.

De kleine blikken zijbaardjes aan de frontpijpen werden aangebracht door Th. Smet : aangezien zij een goede versterking betekenen ter hoogte van de pijpmond bleven ze bij de restauratie behouden.

Cornet V

Van de 5 koren was het kleinste koor (tertskoor) uitgenomen. Het 8'-koor bestaat uit roergedekten met verschuifbare hoed; de overige koren zijn gemaakt in een wijde open fluitmensuur.

Bij de restauratie werd het 5de koor volledig nieuw gemaakt. De oude conducten bleven behouden en werden met vlas ingelijmd.

Bourdon 16'

Samenstelling : 24 eiken pijpen, zijdelings in de kast opgesteld. vanaf c' in metaal op de lade : gedekt met verschuifbare hoed.

De houten pijpen vergden heel wat restauratiewerk : enkele achthoekige eiken voeten waren verwijderd en vervangen door voeten in grenen hout, inmiddels volledig vermolmd.

De meeste voorstellen (die in origine waren opgelijmd), waren thans van grote houtschroeven voorzien : deze werden verwijderd. De grootste houten pijpen staan links en rechts tegen de zijwand van de kast opgesteld op een brede eiken bank, voorzien van windgroeven welke met lederbanden werden afgedicht.

Het metalen pijpwerk was naar verhouding in betere staat : naast uittelling van de corpora werd het pijpwerk gereinigd, opgerond en voorzien van nieuw stevig papier in de hoeden.

Prestant 4'

Gelet op de gewijzigde functie van het front (zie Montre 8') werd alle pijpwerk van de Prestant 4' op de lade opgesteld.

Hiertoe werd het groot octaaf volledig nieuw gemaakt in aansluiting op het overige Forceville-pijpwerk.

De grootste pijpen worden gestemd door middel van een kleine

steminsnijding ter hoogte van de soldeernaad; de overige pijpen worden gestemd met de stemhoorn.

Bourdon 8'

13 grootste pijpen zijn in eik, zijdelings opgesteld; vanaf cis in metaal op de lade : gedekt met verschuifbare hoed.

De houten pijpen staan ook links en rechts in de kast, voor deze van de Bourdon 16'. Ze zijn voorzien van lange pijpvoeten, zodat de 16'-pijpen eronder door kunnen uitklinken.

De toestand van het houten pijpwerk en het restauratiewerk - was vergelijkbaar met deze van de Bourdon 16'.

Het metalen pijpwerk was volledig aanwezig.

Flûte 4'

Dit Forceville-pijpwerk is volledig gemaakt als roerfluit. De uitbreiding door Th. Smet gebeurde met pijpjes in flesvorm.

Ook dit pijpwerk was beschadigd door een hardhandige aanpak; het merendeel der roertjes was ingekort en diende uitgelengd te worden.

Nazard 3'

Van dit pijpwerk, eveneens als roergedekt gemaakt door Forceville, werden de roertjes zodanig ingekort dat het register in de bestaande toestand fungeerde als een «Flûte champêtre 2'». In totaal bevonden zich nog 46 pijpen op de lade : 8 boringen waren onbezet.

De grootste pijpen zijn roergedekt met verschuifbare hoed, de overige zijn in flesvorm, op dezelfde wijze aangevuld door Th. Smet.

Octaef 2'

Dit register bleef volledig bewaard.

Na opronding en herstel wordt het volledig met de stemhoorn gestemd.

Tierce 1 3/5'

Werd volledig nieuw gemaakt op basis van de mensurering van het gelijknamige register in het rugwerk van het orgel van de Sint-Pauluskerk.

Het pijpwerk is gemaakt in een wijde fluitmensuur.

Sexquialter II

Werd eveneens volledig nieuw gemaakt.

Uit inpassing van bestaand Fourniture-pijpwerk in de bewaard gebleven boringen van de Sexquialter (in het 1ste koor), bleek dat de mensurering identiek is. Op basis van deze vaststellingen

kon het gehele register worden gerekonstrueerd, konden de verwijde boringen (in het 2de koor) teruggebracht worden op hun oorspronkelijke diameter en de ontbrekende roosterboringen worden bijgemaakt.

De Sexquialter repeteert op c'.

Fourniture III

In de baskant bleven drie koren bewaard; in de discant slechts 2. De samenstelling van de Fourniture had in de loop van de tijd heel wat wijzigingen en verschuivingen in toonfuncties ondergaan, zodat het hers'el in de oorspronkelijke toonfuncties een volgehouden aandacht vereiste.

De samenstelling in de nieuwe toestand is als volgt :

C	c	c'	c''
1 1/3'	2'	2 2/3'	4'
1'	1 1/3'	2'	2 2/3'
2/3'	1'	1 1/3'	2'

Cimbal III

Dit pijpwerk diende volledig nieuw te worden gemaakt in aansluiting op de Fourniture-pijpen.

Samenstelling :

1/2'	1'	2'	2 2/3'
1/3'	2/3'	1 1/3'	2'
1/4'	1/2'	1'	1 1/3'

Trompet 8' bas en discant

De bestaande Trompet was integraal van Th. Smet : de discant voorzien van wijde tinnen bekers, in de bas bekers in loodlegering met blikken onderstukken.

Het pijpwerk van de Bombarde 16' discant was eveneens van de hand van Th. Smet, maar veel enger van mensuur.

Aangezien de Trompet qua mensurering zeer goed binnen de Forceville-stijl kon geïntegreerd worden, bleef dit pijpwerk behouden en werd het opnieuw op de voorlaatste sleep geplaatst, met daarin de deling in bas en discant.

Zoals hoger beschreven werd de pijpstock vernieuwd en aangepast aan de beschikbare ruimte op de lade. Ook de slepen werd vernieuwd en recht gemaakt, naar analogie met de rechte slepen in de Sexquialter.

Voix Humaine 8'

Dit register werd volledig nieuw gemaakt op basis van de opmeting van het gelijknamige register in het rugwerk van de Sint-Pauluskerk te Antwerpen.

De bekera zijn in een tinlegering (95% Sn), de stevels in loodlegering.

Onderwerk

Aangezien het uitgangspunt voor de restauratie was het herstel van het Forceville-pijpwerk in zijn oorspronkelijke toonfunctie en klankbeeld, werd het herstel en de aanvulling van het pijpwerk in het Onderwerk hieraan ondergeschikt gemaakt.

Aangezien het pijpwerk van Th. Smet van in origine op een hogere toonhoogte werd gemaakt en de verhouding mensurering/toonfunctie als een niet te wijzigen gegeven werd beschouwd, werd het pijpwerk in de nieuwe toestand 1/2 toon opgeschoven en werd voor C een nieuwe pijp bijgemaakt.

Viola da gamba 8' sup.

Pijpwerk beginnend op cis' : een door Th. Smet vakkundig gemaakte enge strijker.

Montre 8'

De opstelling van de frontpijpen van de Montre 8' diende herbekeken te worden : ook hier werden plaatsverwisselingen en wijzigingen in de toonfuncties uitgevoerd. Deze verwarring in opstelling ging zover dat zelfs pijpwerk dat tot de C-kant behoorde opgesteld werd in de Cis-kant met overmatig lange conducten en dus drukverlies tot gevolg.

Op basis van de door Th. Smet aangebrachte tooninscripties kon een logische opstelling worden bekomen waarbij de lengte van de conducten automatisch werd beperkt.

In de bestaande toestand was het Groot oktaaf gekombineerd met Bourdon 8'. Om de bas van de Montre een duidelijker profiel te geven werden nieuwe eiken Montre-pijpen met dubbele mond bijgemaakt.

Gemshoorn 8' sup.

Dit register is van de hand van Th. Smet : het is een enge conische strijker die volledig met de stemhoorn wordt gestemd.

Bourdon 8'

Het houten pijpwerk van dit register (1 oktaaf) was vermoedelijk in 1872 of zelfs nog later geplaatst geworden en van een eerder bedenkelijke makelij. Het grenen hout was bovendien sterk door houtworm aangevreten, zodat een vervanging van dit pijpwerk zich opdrong. Hiertoe werden eiken Bourdonpijpen geplaatst welke een goede aansluiting betekenden op het metalen pijpwerk.

Prestant 4'

Het groot octaaf van dit Th. Smet-pijpwerk staat in het front; vanaf cis staat het op de lade.

Flûte 4'

Dit register werd volledig nieuw gemaakt naar het voorbeeld van de Flagéolet 2' welke door Th. Smet werd vervaardigd.

Naar analogie met dit register werden de 20 grootste pijpen gemaakt als gedekten met verschuifbare hoed, en werden de 34 overige gemaakt in flesvorm.

Flagéolet 2'

Volledig bewaard gebleven :

8 gedekten met verschuifbare hoed

34 pijpen in flesvorm

12 pijpen met open wijde fluitmensuur.

Basson-Hautbois 8'

De enge Basson-bekera werden door Smet vervaardigd in een loodlegering, met blikken onderstukken.

De tweedelige hobobekera zijn in een loodlegering.

Gelet op de beperkte hoogte onder de Hoofdwerkkladen, waren de bekera in het Groot octaaf verkropt.

Talrijke orgelherstellers hadden ieder naar eigen kunnen deze verkroppingen hersteld of verstevigd. Het eindresultaat was een kluwen van doorhangende en geblutste bekera, her en der met touwtjes aan de onderzijde van een wellenraam bengelend.

Bij de restauratie werd getracht om de Onderwerkklade zo laag mogelijk tegen de doksaalvloer op te stellen om maximale hoogte te winnen. De noodzakelijk te verkroppen bekera werden nieuw gemaakt in een tinlegering en ondersteund met eiken brillen : hierdoor werd een nieuw verval tegengegaan.

Intonatie en toonhoogte

Bij deze restauratie werd uitgegaan van het principe dat aan de oorspronkelijke intonatie - waar deze nog aanwezig zou zijn - geenszins geraakt mag worden en dat ze - waar ze verloren ging - opnieuw dient opgezocht te worden.

Dit principe betekent dus het uiterste respect voor alle oude sporen welke het uiteindelijke klankbeeld hebben bepaald, gaande bij gedekten over aanduidingen op het corpus betreffende de plaats tot waar de hoed in oorsprong heeft gestaan (verkleuring van het metaal of ingekraste streepjes), over mogelijke incirkingen in de corpora, kernligging en vorm van de

kern, het al of niet aanwezig zijn van baardjes, diameters van voetopeningen, verhoudingen van opsnede/labiumbreedte etc.. Al deze elementen bepalen mede het uiteindelijke klankresultaat van het pijpwerk en dienen in hun juiste kontekst, verhouding en afmetingen te worden gezien.

Het orgel te Broechem is een Zuid-Nederlands orgeltype waarin de strijkende zangerigheid van de Prestanten het uitgangspunt vormt. De houten Bourdons zijn uiterst zacht en komen ten volle tot hun recht in combinatie met andere registers.

De Roerlruit wordt gekenmerkt door een zekere rondheid in de bas, evoluerend naar een meer heldere discant.

Ook in de andere registers zal het pijpwerk naar de discant toe niet wegwijnen maar eerder in sterkte toenemen zodat de klank «opgetrokken» of helder wordt.

De vulstemmen zoals Fourniture, Cimbale en Sexquialter geven een zekere felheid aan de klank : de Cimbale klinkt vrij snijdend. De Vlaamse Trompet klinkt kloek en stevig en is uitermate geschikt als solistisch register of in een plenum.

Het pijpwerk van Th. Smet, zowat 100 jaar na Forceville's werk tot stand gekomen, sluit bijzonder goed aan : het orgel te Broechem is een van de zeldzame instrumenten waar in 1832 een evenwichtige synthese werd gemaakt tussen oud en nieuw.

Het dunnere pijpenmateriaal van het Smet-pijpwerk geeft een ietwat ijlere, minder ronde (boventoonrijke) klank maar is evenwichtig en homogeen.

De strijkende registers zoals Viola da gamba en Gemshoorn profileren zich door een meer nasale klankkleur.

Zoals hoger vermeld werd de restauratie van het Forceville-klankbeeld primair gesteld.

De oorspronkelijke toonhoogte van het instrument werd doorheen verschillende registers opgezocht en proefondervindelijk vastgesteld. De toonhoogte bedraagt 405 Hertz voor A : ze komt overeen met een in vergelijkbare orgels vastgestelde toonhoogte.

De toegepaste temperatuur heeft drie rene tertsen :

C-E, F-A, G-B.

De winddruk van het instrument bedraagt 84mm waterkolom.

De werken werden uitgevoerd door J.P. Draps uit Kortenberg.

Voor het restauratiewerk aan het pijpwerk werd beroep gedaan op de firma G. Potvlieghe. De intonatie berustte bij Gert Van Buuren.

Vanwege het Bestuur Monumenten en Landschappen werd de begeleiding waargenomen door A. Fauconnier.

Samenstelling van de registers in de nieuwe toestand

HOOFDWERK

* **Montre 8'**

C, Cis, D in eik, onmiddellijk achter de zijtorens, nieuw.
Van Dis tot en met d' in het front : Forceville-pijpwerk.
Vanaf dis' op de lade : Forceville-pijpwerk.
5 kleinste pijpen bijgeplaatst door Th. Smet.

* **Cornet V**

Geen Forceville-pijpwerk ; qua constructie-kenmerken vergelijkbaar met Van Peteghem-pijpwerk.
4 koren oud, beginnend op cis' ; 5 kleinste per koor aangevuld door Th. Smet.
Tertskoor volledig nieuw.
Cornetladen eveneens oud.

* **Prestant 4'**

Volledig op de lade.
Van C tot B : nieuw.
Vanaf c : Forceville-pijpwerk, met aanvulling van de 5 kleinste pijpen door Th. Smet.

* **Bourdon 16'**

Twee octaven in eik : Forceville-pijpwerk.
Vanaf c in metaal : gedekt met verschuifbare hoed : Forceville-pijpwerk met aanvulling van de 5 kleinste door Th. Smet.

* **Flûte 4'**

Van C tot c''' : roergedekt met verschuifbare hoed.
5 kleinste bijgeplaatst door Th. Smet : pijpwerk in flesvorm.

* **Bourdon 8'**

Van C tot en met c in eik : Forceville-pijpwerk.
Vanaf cis in metaal : gedekt met verschuifbare hoed : Forceville-pijpwerk.
5 kleinste aangevuld door Th. Smet.

* **Octaaf 2'**

Forceville-pijpwerk met uitbreiding van 5 pijpen door Th. Smet.

* **Nazard 3'**

Van C tot B : gedekt met verschuifbare hoed : C tot en met E : nieuw,
F tot B : Forceville-pijpwerk.
Vanaf c : pijpwerk in flesvorm : Forceville-pijpwerk.
cis''' tot dis''' : Th. Smet.
e''' en f''' : nieuw.

* **Tierce**

Volledig nieuw.

* **Sexquialter II**

Volledig nieuw.

* **Fourniture III**

Twee volledige koren + 18 pijpen van het derde koor : Forceville-pijpwerk. Rest : nieuw.

* **Cimbale III**

Volledig nieuw.

* **Trompet 8'**

Integraal van Th. Smet : baskant met bekens in loodlegering met blikken onderstukken. Discant : wijdere mensuur met bekens in tinlegering.

* **Voix Humaine 8'**

Volledig nieuw.

POSITIEF

- * **Viola da gamba 8' sup.**
Beginnend op cis' : pijpwerk van Th. Smet.
- * **Montre 8'**
Van C tot B : eiken pijpen met dubbele mond : nieuw.
Van c tot b : in het front : pijpwerk van Th. Smet.
Van c' op de lade : pijpwerk van Th. Smet.
- * **Gemshoorn 8' sup.**
Conisch pijpwerk, geplaatst door H. Vermeersch.
- * **Bourdon 8'**
Van C tot c : nieuw : pijpwerk beschikbaar gesteld door J.P. Draps.
Vanaf cis : metalen pijpwerk, gedekt met verschuifbare hoed : pijpwerk van Th. Smet.
- * **Prestant 4'**
Pijpwerk van Th. Smet.
Van C tot c in het front, vanaf cis op de lade.
- * **Flûte 4'**
Volledig nieuw : 20 grootste : gedekt met verschuifbare hoed.
34 pijpen in flesvorm.
- * **Flagéolet 2'**
Pijpwerk van Th. Smet : 8 gedekten met verschuifbare hoed
34 pijpen in flesvorm
12 kleinste : wijde open fluitmensuur
- * **Basson-Hautbois 8'**
Zeer vermoedelijk geplaatst door H. Vermeersch.
In het groot oktaaf werden de verkropte bekens vernieuwd in tinlegering.
Overige bekens in de baskant : trechtersvormige bekens in loodlegering, met blikken onderstukken.
Discant : tweedelige hobo-bekens in loodlegering.

Jan Van Landeghem ontvangt SABAM-PRIJS 1996

Elk jaar bekroont SABAM een paar van haar meest verdienstelijke leden. Jan Van Landeghem is, als enig Vlaams musicus, onderscheiden op basis van zijn verdiensten in *nieuwe vormen van muziekexpressie*, met de SABAM-PRIJS 1996. Bovendien een geldsom ontving hij op 5 maart laatstleden de SABAM-TROUBADOUR, een beeldhouwwerk van Jeanne de Dijn. De organist, componist en pedagoog, tevens medewerker van *Orgelkunst*, heeft reeds een 50-tal werken in verscheidene genres gecomponeerd, waaronder verschillende orgelwerken. Hij werd laureaat van verschillende compositiewedstrijden en krijgt vele compositieopdrachten voor kamermusiek, opera's, oratoria en een liedcyclus voor het Koninklijk Filharmonisch Orkest van Vlaanderen. In 1996 ontving hij eveneens de B.A.P.-Prijs van SABAM voor zijn *Modale Suite* voor harmonie-orkest.

De orgelmuziek van Daan Manneke

De Nederlandse componist Daan Manneke is bereid gevonden voor «Orgelkunst» een artikel te schrijven over zijn orgelcomposities. Het is een soort retrospectief geworden van bijna dertig jaar componeren, vanaf het vroege concours-werkje ('67) tot de laatste werken ('96).

Inleidend graag nog enkele gegevens uit het componistenportret. Daan Manneke werd geboren in 1939 te Kruiningen-Nederland. In 1976 behaalde hij de Prijs voor compositie aan het Sweelinck Conservatorium te Amsterdam. Aan hetzelfde instituut is hij verbonden als docent compositie en analyse van de 20ste-eeuwse muziek. Daan Manneke componeerde ongeveer 90 werken voor zeer uiteenlopende bezettingen en ensembles. Het merendeel van zijn oeuvre is uitgegeven bij Donemus-Amsterdam. Verschillende van zijn composities zijn met prijzen bekroond. Daan Manneke is oprichter en leider van het kamerkoor Cappella Breda.

Naast de menselijke stem heeft het orgel me sedert mijn jeugd gefascineerd.

Tijdens mijn orgel- en compositiestudie aan het Brabants Conservatorium te Tilburg schreef ik verschillende orgelcomposities. Mijn docenten waren daar Hub Houët (orgel), Louis Toebosch (improvisatie) en Jan van Dijk (compositie).

Tijdens mijn compositiestudie bij Ton de Leeuw — en tegelijkertijd orgelstudie bij Kamiel D'Hooghe — schreef ik het werk *Diaspora* (1969), veelvuldig en subliem vertolkt door Klaas Hoek.

Kortelings zijn 4 werken voor orgel in een nieuwe editie verschenen en tevens op CD vastgelegd.

Ik zal deze stukken kort de revue laten passeren.

De « *Trois petites Symphonies* » - vroeger « *Antifonen* » getiteld - werden geschreven voor een orgelcompositie-speelwedstrijd, gehouden te Grimbergen, eind jaren '60.

De opdracht gold een manualiter werk voor een instrument met gedeeld klavier.

Mij stond een soort « *Ordre* » voor de geest : verschillende muzikale karakters, veel verschillende timbres en een maximaal rendement van het gedeelde klavier.

Gefascineerd door de modaliteit van Messiaen en de «regelmatige onregelmatigheid» van de Strawinsky-ritmiek, daarnaast het parfum van de laat-barokke Franse orgelmuziek: ziedaar de ingrediënten van deze intieme salonsuite (1).

Opmerkelijk is dat deze «Symphonies» zich uitstekend laten vertalen naar een groot instrument en een kathedrale ruimte. PNEOO (1979) werd geschreven op verzoek van mijn stadgenoot Tijn van Eijk (Breda). Een belangrijke stimulans en inventie is het zogenaamde windorgel op de boulevard van Vlissingen. Een verzameling kleine en grote bamboestammen met gaten zijn als in een miniatuurbos bij elkaar gezet.

Ik citeer de toelichting die ik destijds schreef voor de L.P. hoes van de opname die Tijn van Eijk maakte.

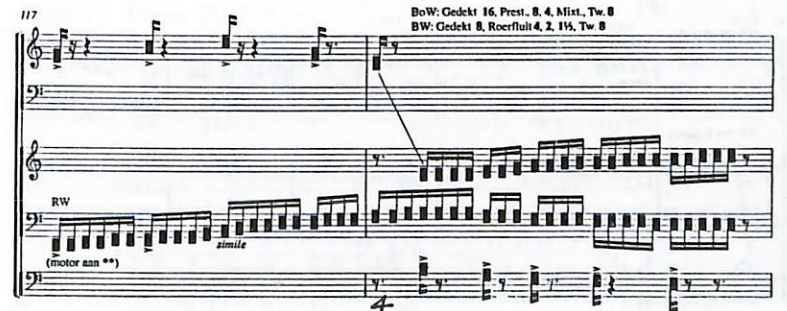
«Het orgelwerk *Pneoo* is opgedragen aan Tijn van Eijk, bij diens zilveren jubileum als musicus. Het uitgangspunt van het werk is het orgel: een groot aantal blaasinstrumenten, bij elkaar gezet en door een vernuftig mechanisch systeem indirect aangeblazen. Ademen, blazen, pneoo.

Als inspiratie gold het uit bamboestokken bestaande windorgel op de boulevard te Vlissingen: zonder ophouden blaast de wind door de pijpen, een onafgebroken, zichzelf in stand houdend concert. De belangrijkste karakteristiek van *Pneoo*

is het spel van convergeren, divergeren en het ter plekke blijven; verschillende windrichtingen, van het ene punt naar het andere, soms tegengesteld aan elkaar, soms draaikolken of windstille». *Pneoo* werd bij de uitvoeringen argwanend ontvangen. Het stuk past niet in een enerzijds neo-barok idioom uit de 50er jaren en al evenmin in de symfonische traditie van de Franse school. Feitelijk gaat het om een aantal muzikale grootheden die naast elkaar staan, elkaar beïnvloeden en voortdurend andere «belichtingen» ondergaan.

Pneoo kent geen thema's die zich ontwikkelen, geen climaxwerking, geen «cadensen» of afsluitingen.

Curieuze paradox: *stijgen en dalen* beoogt niet persé «ergens heen gaan», en *stilstaan* is steeds een «interne manier van bewegen» (2) (3) (4).

ORGANUM (1985) werd geschreven op verzoek van Piet Kee en het Sweelinck Conservatorium. Het werk was bedoeld als eind-examenwerk voor het uitvoerend-musicus-diploma (UM) 1986.

Hoewel formeel verwant met *Pneoo* is het klimaat van Organum geheel anders.

Grof gezegd is *Pneoo* een bij uitstek instrumentale toetsenmuziek (toccare) terwijl ondanks de gevraagde *Geluidigheid* Organum een soort lyrische vocaliteit vraagt (cantare). In zekere zin is het een éénstemmige compositie!

Op allerlei manieren wordt die éénstemmigheid getoond: uiteraard in de unisono passages (5),

op heterofone wijze (6),

als cantus firmus boven een bourdon (7),

als dezelfde melodie in twee tempi (8).

De geklonterde samenklanken zijn eveneens melodie-tonen (9).

Eenstemmig, uiteraard, in ruimere zin des woords.

Organum is een hommage aan de grote Parijse kapelmeesters van de Notre-Dame school.

Et in tempore vesperi erit LUX (1991).

Werk geschreven in opdracht van de orgelkring Heeswijk.

De tekst is ontleend aan een bijbelcitaat: «en het zal geschieden ten tijde des avonds dat het Licht zal wezen». - Zacharias 14/7. (Oude testament).

De compositie is opgedragen aan Klaas en Marianne Hoek.

Een belangrijk gegeven is het beroemde *Kyrie Conctipotens Genitor Deus* (10).

Behalve als letterlijk citaat komt het gegeven op verschillende gemuteerde manieren voor. De belangrijkste mutatie is de intervalls-uitvergroting (11).

Musical score for Kyrie (HW) in 2/3 time. The score is marked *mp legato*. It features a melodic line in the upper register and a bass line in the lower register. The key signature has one flat. The score is numbered 11.

De nu verkregen noten leiden tot een 12-toonsreeks (12).

Musical notation showing a 12-tone scale. The notes are numbered 1 through 12, with some notes marked with accidentals (sharps and flats). The scale is presented in a single melodic line.

Een geraamte van deze organisatie leidt tot belangrijke samenklanken (13).

Musical score for 'Derdehand' in 2/3 time. The score is marked *mp*. It features a melodic line in the upper register and a bass line in the lower register. The key signature has one flat. The score is numbered 13.

Ook de langzame bas-melodie heeft dezelfde bron (14).

Musical score showing a slow bass melody in 2/3 time. The score is marked *mp*. It features a melodic line in the upper register and a bass line in the lower register. The key signature has one flat. The score is numbered 14.

LUX (zo noemt Jos van der Kooij deze compositie kortweg) heeft een extra speler nodig. Een zgn. «derde hand» speelt op een apart klavier een aantal zeer lang aangehouden akkoorden; alweer een parallel-Kyrie. (Deze akkoorden kunnen desgewenst op een apart orgel, harmonium, accordeon of met een klein ensemble worden uitgevoerd (15).

Het slot van *LUX* is opmerkelijk door zijn nadrukkelijke diatoniek (16).

Musical score for 'Derdehand' in 2/3 time. The score is marked *mp*. It features a melodic line in the upper register and a bass line in the lower register. The key signature has one flat. The score is numbered 16.

In veel van mijn muziek speelt het gebruik van chromatieke diatoniek een grote rol. Het is als een clair-obscur, een tegenstelling van zaken die in feite dezelfde bron hebben. Zoals in de boventoonreeks de oneven hogere boventonen tot dezelfde stamtoonfamilie behoren.

Diatoniek verspreidt een ander licht dan chromatiek. De titel van deze compositie is een metafoor voor de verandering van licht dat in de «avond» (het einde van het werk) plaatsvindt. Op dit moment werk ik aan een orgelcompositieopdracht van de firma Ahrend, die in 1996 haar 100-jarig bestaan viert. Het betreft een orgelwerk van ongeveer 10 minuten en is bedoeld voor een groot instrument.

De titel luidt: *Offertoire sur les Grands Jeux*, hommage aan Nicolas de Grigny (1671?-1703).

Al mijn grote(re) orgelwerken verlangen een (middel)-groot instrument, bij voorkeur in een gul klinkende ruimte. Ze doen appél op virtuositeit en een groot gevoel voor timing en ruimtelijkheid.

Van het werk *Organum* zijn twee instrumentaties gemaakt: één voor kamerorkest en één voor klarinetorkest (voor het befaamde 'Clarinet Choir' van Walter Boeykens).

Van het werk *Et in tempore vesperi erit lux* bestaat een uitgebreide versie voor mannenkoor en blazers. De titel luidt: Archipel V (Erasmus, WvH 66).

Pneoo II is een autonoom stuk voor harmonieorkest, geconstrueerd met dezelfde principes als het gelijknamige orgelwerk.

Werken van Daan Manneke voor orgel-solo

* Kleine Kroniek voor orgel	(1963)	manuscript
* Patronen	(1966)	Ars Nova Harmonia
* Trois petites Symphonies	(1967)	Ascolta
* Diaspora	(1969)	Donemus
* Pneoo	(1979)	Donemus
* Organum	(1985)	Donemus
* Et in tempore vesperi erit lux	(1990)	Donemus
* Offertoire sur les Grands Jeux	(1996)	Donemus

Werken voor orgel met zangstem of instrument

* Sonata da Chiesa trompet / orgel	(1964)	Harmonia
* Dialogen trompet / orgel	(1965)	Ascolta
* Messa di voce mezzosopraan / orgel	(1989)	manuscript
* Fantasia alt / orgel	(1994)	Ascolta
* Sept Poèmes (Franse teksten) mezzosopraan / orgel	(1977)	Donemus
* Mundus (Latijnse teksten) 10-stemmig koor, 11 koperblazers en obli-gaat orgel	(1995)	Ascolta

Registraties op CD

- * *Organum*, Bas de Vroome, Marcato Records, VLC 0492
- * *Trois petites Symphonies*, Gerrie Meijers, Erasmus Muziekproducties, W v H 122
- * *Pneoo*, * *Organum*, * *Et in tempore vesperi erit lux*, Jos van der Kooij, Erasmus muziekproducties, W v H 132

Nota van de redactie:

Intussen vernemen wij dat «Offertoire sur les Grands Yeux» in wereldpremière gaat op vrijdag 21 juni 1996 om 20u15' in de Westerkerk te Amsterdam en door Jos van der Kooij wordt uitgevoerd.

Algemene profielbeschrijving van een orgelleraar

Kamiel D'HOOGHE

Algemene cultuur

Het nodige métier, hoe noodzakelijk ook, dient verruimd met een meer algemene en culturele bagage. Met open geest en ruime interesse wordt een permanente persoonlijke verwerking mogelijk van humane en artistieke ervaringen. Op basis hiervan kan een visie groeien.

Inzicht en visie

Instrumentale kunst is geen wetenschap, zij baseert zich op o.a. talent, gevoel, bezieling, inspiratie en op beoefening en vaardigheid. De wetenschap onderzoekt, de kunst creëert.

Vanuit algemene ruimdenkendheid en scherpzinnigheid dient de orgelleraar inzicht te hebben in de structuur en de inhoud van het kunstonderwijs, ingebet in de sociale, maatschappelijke en culturele gelaagdheden van de gemeenschap. De onzichtbare wisselwerking van al deze elementen geeft een beter inzicht in de orgelkunst. Deze kunst vindt haar werkveld binnen de maatschappij.

De orgelleraar dient het métier en de diverse stijlen te herkennen en te beoefenen. Hij moet in staat zijn het aanbren-gen van subtiele overeenkomsten en verschillen te onderscheiden.

Daarom dient de orgelleraar de gedifferentieerde stijlen zelf te beheersen en ze over te brengen en dit nog met varianten. Het inzicht groeit nooit vanuit gewoontevorming.

Artistiek en humaan gezag

De artisanale en de intellectuele benadering dient aangevuld met de kracht van de intuïtie, de gevoelsmatige inleving en uitdrukking, de humane inleving in velerlei situaties en het o zo noodzakelijke technische oordeel. Vanuit een op brede basis gestoelde artistieke en vakkundige beheersing van de materie kan synergie groeien tussen leraars en leerlingen.

Een leerling dient ingewijd te worden, vertrekkend vanuit het eigen verwerkingsniveau. Een leraar moet zich durven kwetsbaar opstellen.

De orgelkunst dient één te zijn met het métier. Beoefening van de orgelkunst is evenwel allerminst métier, los van visie en is evenmin visie zonder métier.

Enkel wie zelf beleeft en artistiek bedrijvig is, is bij machte anderen te leiden, begeleiden en in te wijden.

Menselijke en Culturele verscheidenheid

Het individueel karakter van het orgelonderwijs is, samen met soortgelijk instrumentaal onderricht, uniek in het kunstonderwijs en ipso facto in het algemeen vormend onderwijs. Als gevolg hiervan is de uitstraling van de orgelcursus volledig gebaseerd op de naam en de faam van de docent.

Een cursus is waard wat zijn leraar waard is. De vertrouwenwekkende leraar krijgt een boeiend aanbod aan leerlingen. De orgelleraar dient alles in het werk te stellen om de individuele ontplooiing van de jongeren mogelijk te maken op basis van vertrouwen in de overdracht van vaardigheden, technieken en kennis. Verder spelen de emotie en de creativiteit een grote rol om te komen tot kunst.

Binnen de kleinschaligheid van het orgelonderwijs is een goede relatie tussen leerling en leraar van levensbelang.

De leraar dient ook ruimte te geven aan tolerantie voor afwijkende meningen. Beoordelingen op basis van ras, geslacht, religie of filosofische overtuigingen zijn uit den boze.

Vertrouwensrelatie

De orgelleraar dient zich ervan bewust te zijn dat de vorming van de jongeren tot kunstenaar of kunstambachtsman enkel mogelijk is bij een hechte en persoonlijke overdracht van meester tot leerling. Van daaruit zal eerbied groeien voor de leraar en zijn opdracht. Deze eerbied is niet zomaar een onnutte daad, want ze brengt liefde voort in het hart van de leraar. Er is dus geen overdracht mogelijk zonder liefde, zelfs niet van het *métier*.

Kennis en inzicht verdorren als pijlers van het orgelonderwijs als zij niet blijvend gedragen zijn door affectie. Gevoel en verstand dienen samen te gaan. Gedragen door de affectie kan de kennis, het *métier* en de kunst beter worden overgedragen. Kennis en *métier* volstaan niet. Zij kunnen gedijen in de bedding van een vruchtbare klankbodem. De liefde en het vertrouwen van de orgelleraar genereert liefde en vertrouwen voor de kennis, voor het vak, voor de kunst en voor de leerlingen.

Praktijkervaring

Het scheppen en herscheppen gebeurt vanuit oefening, inzicht, herkenning en alerte observatie. Daarom dient de orgelleraar

als kunstenaar en pedagoog een grote praktijkervaring te hebben. Hij dient met persoonlijkheid en visie leerlingen te stimuleren tot vorming en groei op basis van inzicht. Vault de eigen praktijkervaring dient de vaardigheid en de virtuositeit in zo hoge mate ontwikkeld te zijn dat zij fungeert als een soort tweede natuur om in dienst te staan van de kunst van het spelend musiceren en daarenboven die kunst nog te laten groeien.

Liturgie

Omdat de orgelcultuur overwegend gegroeid is binnen de protestantse- en rooms-katholieke eredienst dient de orgelleraar - ook in onze overwegend seculiere maatschappij - kennis en inlevingsvermogen te hebben in de kringloop van het kerkelijk jaar, met zijn telkens aangepaste orgelmuziek, gecomponeerd tijdens de voorbije vijf eeuwen.

De orgelleraar dient ook het nodige onderscheidingsvermogen te hebben, en dit te kunnen overdragen, tussen de zogenaamde uitingen van massa-cultuur die in vele kerken de plaats hebben ingenomen van religieuze verdieping, gregoriaans en kerklied, koor en gemeenschapszang.

Daar de waardevolle uitingen van kerkmuziek nogal eens geassocieerd worden met het instituut kerk en daar heel wat jongeren relatief onverschillig staan tegenover deze instelling zal de orgelleraar de jeugd blijvend dienen te boeien vanuit de historische, liturgische en culturele achtergronden. Hier ligt een zeer hoopvolle taak en een mooie toekomst voor de orgelstudie daar de mens steeds weer op zoek zal gaan naar schoonheid, diepte en waarheid.

Hedendaagse stromingen

De orgelleraar dient vertrouwd te zijn met de actuele hedendaagse stromingen om het contact met de evolutie van de moderne compositie- en uitvoeringspraktijk bij te houden. De verworvenheid van het *métier* dient gekoppeld aan visie met persoonlijk verwerken van de nieuwe stromingen. Aanhoudende studie en alert observatievermogen zijn noodzakelijk.

De orgelleraar dient de nieuwe stromingen professioneel te beheersen om ze met gezag en open geest te kunnen doorgeven, ook met tolerantie voor afwijkende meningen.

Dit profiel werd mede geïnspireerd door de lezing van Frans Boenders in oktober 1992 ter gelegenheid van de opening van het academiejaar van de Studio Herman Teirlinck.

Nieuw werkboek voor aanvankelijk orgelonderricht in het deeltijds kunstonderwijs

Luk BASTIAENS

Medio juni 1996 verschijnt het eerste deel van een werkboek voor het aanvankelijk orgelonderricht in het deeltijds kunstonderwijs. Naast de ontwikkeling van speeltechnische vaardigheden is in deze publicatie heelwat aandacht besteed aan creativiteit als improvisatie en begeleiding. Het werkboek is in eerste instantie geschreven voor de orgelpedagogen maar dat neemt niet weg dat het inspirerend, verrijkend en vooral praktisch kan zijn voor alle muzikleraren die een toetsinstrument onderrichten en die het creatieve element in de opleiding willen introduceren of verder ontwikkelen.

De hoofdgedachte die voorligt in het aangekondigde werkboek is niet eenvoudig: *wat men vanuit de partituur kan spelen, moet men ook kunnen improviseren.* Dit impliceert dat het creatieve volkomen gelijkwaardig en onlosmakelijk is verbonden aan het recreatieve aspect.

Het werkboek bestaat uit volgende delen: primo, een uitgebreide inleiding waarin de uitgangspunten bij de samenstelling van het werkboek worden belicht; secundo, de diverse leerinhouden voor het eerste orgelonderricht, verdeeld over 26 lesonderwerpen; tertio, een hoofdstuk dat volledig is gewijd aan de muziek uit de twintigste eeuw, met een overzicht van verschillende improvisatie- en notatietechnieken.

De uitgangspunten die gehanteerd zijn bij de samenstelling van het werkboek zijn velerlei: naast enkele algemene, vakoverschrijdende doelstellingen, wordt nader ingegaan op de problematiek van het les- en studie-instrument, de orgeltechniek, houding, de beginsituatie op het klavier, de opbouw van het lessenpakket, applicatuur en studie.

De lesonderwerpen zijn vooral uitgewerkt naar de negenjarige leerling, de vroegste leeftijd waarop men in het officiële muziekonderwijs kan aanvangen met een instrumentale op-

leiding. De repertoirelijsten per onderwerp laten evenwel toe om te putten uit ander oefenmateriaal, afgestemd op leeftijd en interesse van de leerling in casu. Een uitvoerige bibliografische lijst is opgenomen.

Het lessenpakket en het luik twintigste-eeuwse muziek bieden geen volledige kant-en-klare recepten. Zij kunnen volledig of gedeeltelijk geïntegreerd worden in de didactische zienswijze van elke leraar. De leerstof die in elk lesonderwerp wordt aangereikt, schommelt nogal eens wat hoeveelheid en inhoud betreft, al naargelang de opbouw en het verwantschap van de diverse leerinhouden. Deze themata kunnen dan ook, al naargelang de noodzaak, gespreid worden over één of meerdere lesweken. De totale hoeveelheid materiaal die wordt geboden is ook niet bestemd voor een duidelijk afgelijnde periode. Het zijn veeleer de aanleg en werkJijver van de leerling die richtinggevend zullen zijn.

De muziek uit de twintigste eeuw breekt duidelijk met een aantal elementen uit het verleden die het, ook vanuit technisch oogpunt, onmogelijk maakten om deze systematisch te integreren in de uitgewerkte 26 lesonderwerpen. Willen de 'Kenner und Liebhaber' niet vervreemden van de huidige muziektaal, dan is het wenselijk om deze taal zo vroeg mogelijk te exploreren. De behandelde technieken uit de twintigste eeuw kunnen door de leerkracht naar eigen goeddunken samen met de 26 lesonderwerpen gebruikt worden, afhankelijk van de interesses van de leerling, zijn openheid en zin voor experimenteren. Belangrijk is te weten dat alle leerinhouden (ook deze voor de hedendaagse muziek) reeds werden uitgetest in diverse orgelklassen van het DKO.

Het lijkt geen twijfel dat de vernieuwde muziekdidactische inzichten zoals die geformuleerd werden door Hiepko H Boer (*Didactiek in Houtskool*, Amsterdam 1977) en Tom de Vree (*De didactiek van de instrumentale en vocale muzieklés*, Best 1988) de redactie (Luk Bastiaens, Kamiel D'Hooghe, Paul Dinneweth, Ronny Plovie, Yves Senden en Joost Vermeiren) sterk heeft beïnvloed in haar gehele opzet tot het schrijven van dit werkboek. De grondslagen van het moderne muziekonderwijs en de verschillende didactische werkwijzen, die ook in het te verschijnen werkboek worden gebruikt, worden door beide auteurs uitvoerig beschreven.

instrument onderrichten en die het creatieve element in de opleiding willen introduceren of verder ontwikkelen.

De hoofdgedachte die voorligt in het aangekondigde werkboek is niet eenvoudig: *wat men vanuit de partituur kan spelen, moet men ook kunnen improviseren.* Dit impliceert dat het creatieve volkomen gelijkwaardig en onlosmakelijk is verbonden aan het recreatieve aspect.

Het werkboek bestaat uit volgende delen: primo, een uitgebreide inleiding waarin de uitgangspunten bij de samenstelling van het werkboek worden belicht; secundo, de diverse leerinhouden voor het eerste orgelonderricht, verdeeld over 26 lesonderwerpen; tertio, een hoofdstuk dat volledig is gewijd aan de muziek uit de twintigste eeuw, met een overzicht van verschillende improvisatie- en notatietechnieken.

De uitgangspunten die gehanteerd zijn bij de samenstelling van het werkboek zijn velerlei: naast enkele algemene, vakoverschrijdende doelstellingen, wordt nader ingegaan op de problematiek van het les- en studie-instrument, de orgeltechniek, houding, de beginsituatie op het klavier, de opbouw van het lessenpakket, applicatuur en studie.

De lesonderwerpen zijn vooral uitgewerkt naar de negenjarige leerling, de vroegste leeftijd waarop men in het officiële muziekonderwijs kan aanvangen met een instrumentale op-

aantal elementen uit het verleden die het, ook vanuit technisch oogpunt, onmogelijk maakten om deze systematisch te integreren in de uitgewerkte 26 lesonderwerpen. Willen de '*Kenner und Liebhaber*' niet vervreemden van de huidige muziektaal, dan is het wenselijk om deze taal zo vroeg mogelijk te exploreren. De behandelde technieken uit de twintigste eeuw kunnen door de leerkracht naar eigen goeddunken samen met de 26 lesonderwerpen gebruikt worden, afhankelijk van de interesses van de leerling, zijn openheid en zin voor experimenteren. Belangrijk is te weten dat alle leerinhouden (ook deze voor de hedendaagse muziek) reeds werden uitgetest in diverse orgelklassen van het DKO.

Het lijkt geen twijfel dat de vernieuwde muziekdidactische inzichten zoals die geformuleerd werden door Hiepko H Boer (*Didactiek in Houtskool*, Amsterdam 1977) en Tom de Vree (*De didactiek van de instrumentale en vocale muziekles*, Best 1988) de redactie (Luk Bastiaens, Kamiel D'Hooghe, Paul Dinneweth, Ronny Plovie, Yves Senden en Joost Vermeiren) sterk heeft beïnvloed in haar gehele opzet tot het schrijven van dit werkboek. De grondslagen van het moderne muziekonderwijs en de verschillende didactische werkwijzen, die ook in het te verschijnen werkboek worden gebruikt, worden door beide auteurs uitvoerig beschreven.

Ook aan de orgelleerlingen is gedacht: een werkschrift met daarin vele oefeningen, speelstukken en liederen, bevat ook voldoende ruimte voor eigen werkstukken, aanvullingen door de leerkracht én een agenda.

Beide publicaties kunnen besteld worden bij de v.z.w. 'Orgelkunst' door overschrijving op rekeningnummer 000-1691749-69 van 'publicaties Orgelkunst', Beiaardlaan 1 te 1850 Grimbergen met vermelding van 'werkboek' en/of 'werkschrift' en gewenste exemplaren.

Kostprijs werkboek: 800 BEF.

Kostprijs werkschrift: 400 BEF. Leerkrachten die minimaal 10 werkschriften bestellen, krijgen een korting van 10%.

Bij deze kostprijs dient 100 BEF verzendings- en administratiekosten te worden gerekend.

Nieuwe orgels

KNOKKE, Sint-Margaretakerk

De stad Knokke heeft een eerder bewogen orgelgeschiedenis, met de nodige verwarrende episoden. In de parochiekerk Onbevlekt Hart van Maria & Sint-Margareta zijn nog heel wat elementen overgebleven van het historisch orgel (1631) van Nicolaas Helewout, hoogstwaarschijnlijk afkomstig van de Sint-Jacobskerk te Brugge. Na de afbraak van de oude Sint-Margaretakerk in 1958, ten gunste van een grotere kerk in moderne stijl, werd het oude orgelinstrument in de nieuwe kerk heropgebouwd, evenwel zonder orgelkast. Thans is dit instrument naakt opgesteld op een doksaal in de rechtse kruisbeuk.

Het is de oudste nog bestaande getuigenis van de 17de eeuwse orgelcultuur in Vlaanderen. Het orgelmeubel hiervan bevindt zich sedert 1965 in Duitsland en werd in 1971 opgesteld in de kruisbeuk van de Sankt-Peterkirche te Keulen.

Tijdens de maand februari 1988 nam Jan Baert, organist van de Sint-Margaretakerk te Knokke het initiatief voor de bouw van een nieuw orgel voor «zijn» grote kerk en betrok hierbij vertegenwoordigers van het kerk- en gemeentebestuur. Op basis

van zijn advies werd geopteerd voor een «polyvalent drie-klaviersorgel met zelfstandig pedaal». De dispositie is uiteindelijk een compromis-orgel geworden, aangepast in ruimte en klank aan de zeer grote Sint-Margaretakerk», aldus de toelichting van de ontwerper.

De uitvoering ervan werd toevertrouwd aan orgelbouwer Loncke die zich, voor het met de hand gebeiteld snijwerk, liet inspireren door stijlelementen van het historische Helewoutorgel.

Het nieuwe orgel telt 44 registers en is geplaatst op een nieuw groot doksaal, achteraan tegen de westgevel. De hoofdorgelkast bestaat uit twee pedaaltorens op 16 voet-basis die links en rechts het hoofdwerk en het borstwerk (tevens zwelwerk) flankeren. Het rugpositief is op 8 voet-basis uitgebouwd en in de balustrade geplaatst. Het ganse orgel heeft ca. 3000 pijpen.

Dispositie:

HOOFDWERK :	BORSTWERK :	RUGPOSITIEF :	PEDAAL :
Kornet V	Gemshoorn 8'	Prestant 8'	Prestant 16'
Gedekt 16'	Gedekt 8'	Gedekt 8'	Gedekt 16'
Prestant 8'	Oktaaf 4'	Prestant 4'	Gedekt 8'
Gamba 8'	Roerfluit 4'	Roerfluit 4'	Oktaafbas 8'
Roergedekt 8'	Oktaaf 2'	Nasard 2 2/3	Koraalbas 4'
Oktaaf 4'	Larigot 1 1/3	Oktaaf 2'	Mixtuur IV
Spitsfluit 4'	Oktaaf 1'	Terts 1 3/5	Bazuin 16'
Kwint 2 2/3	Seskwialter 2R (dis)	Cornet IV	Trompet 8'
Oktaaf 2'	Cymbel III	Vulwerk III	
Vulwerk IV	Dulciaan 8'	Trompet 8'	
Cymbel III	Hautbois 8'	Kromhoorn 8'	
Trompet 8'	Regaal 8'		
Fagot 16'			

De koppelingen zijn: V+I, V+II, V+III, II+I, II+III, I+III. De manuaalomvang van de drie klavieren is van C tot g^{'''} en telt 56 toetsen. De pedaalomvang is van C tot f en telt 30 toetsen. Het borstwerk heeft een tremulant. De klavier- en registerfractuur is mechanisch. De klavierfractuur is zelfdragend. Voor de registerfractuur zijn er ook elektronische combinaties, vooraf in te stellen via een microprocessor, met manuele- en/of pedaalbediening en met acht reeksen van acht combinaties. De registerknoppen zijn gedraaid en van ebbenhout.

De legering van de principalen is: 70% tin in de frontpijpen, 40% tin binnen in het orgel. De tongwerken en de enige strijker hebben 50% tin. De fluiten en gedekten hebben 15% tin. De temperatuur is gelijkzwevend, de toonhoogte is op 440 Hertz, de winddruk is ca. 80 mm waterkolom.

De inspelning vond plaats op 17 maart 1996. Kamiel D'Hooghe,

gastorganist, presenteerde het nieuwe orgel en het Gregoriaans koor uit Warschau (leiding : Tadeusz Olszewski), de Zangertjes van de keizerskapel Antwerpen (leiding : Ann Baert) en het parochiaal koor Amaryllis, het geheel o.l.v. Jan Baert, verleenden hun medewerking aan deze glansrijke inhuldiging.

K. D'H.

MECHELEN, Protestantse kapel

De Protestantse gemeenschap van Mechelen is gehuisvest in een voormalige gasthuiskapel in de Keizerstraat. Dit gotisch bouwwerk werd recentelijk gerestaureerd, het sluitstuk van deze herwaardering is de bouw van een nieuw éénklaviersorgel door Herman Wouters uit Kontich, de intonatie werd toevertrouwd aan Jos Moors uit Hasselt.

Het instrument staat achteraan in de kapel op een ruim doksaal, de eikenhouten kast heeft een Italiaans uiterlijk en is bovendien voorzien van luikjes.

Het orgeltje werd geïntoneerd naar barok voorbeeld, d.w.z. met beperkt windverbruik en zonder kernsteken die de klank stomp en futloos zouden maken. Deze aanpak beoogt een zangerige, soepele en directe toonvorming die inspireert bij het spelen. Aangezien het instrument geschikt is om een groot deel van de barokmuziek te vertolken en het daarnaast dienst doet als begeleidingsinstrument werd het gestemd naar Kellner.

De toetsen werden belegd met buxus en ebben, de registerknoppen werden gedraaid in perelaar.

Dispositie :

Holpijp	8'	C-c hout, rest metalen gedekten
Montre	4'	C-G open hout, GIS-c' front, rest op de lade
Roerfluit	4'	C-c gedekt, deels roergedekt deels open
Nasard sup	2 2/3'	open fluit
Octaaf	2'	laagste tonen in het front
Terts sup	1 3/5'	open fluit

De klavieromvang : CD-e^m of 52 tonen

Het houten pijpwerk met uitzondering van voorlagen, voeten en handgrepen is van redwood, de metalen pijpen werden vervaardigd in een legering van 95% lood en 5% tin. Het front is voorzien van een opgewalste tinlaag, bovendien werden hier de labia verguld.

De winddruk bedraagt 80 mm waterkolom.

J. M.

Van een orgel gesproken...

Luk BASTIAENS

Het orgel krijgt het de laatste jaren hard te verduren. Zowel de culturele als maatschappelijke belangstelling voor het instrument vertoont een neerwaartse trend. Dalend kerkbezoek, vervallen instrumenten, orgels die door ondeskundigen worden bespeeld en beheerd, studenten en orgelleraren die geen instrument vinden om les te geven of te studeren... Dag in dag uit zijn dit bekommernissen die organisten delen. Het te weinig gevormde publiek dat nog belangstelling heeft voor het orgel, zij het als luisteraar of als speler, wordt vaak geconfronteerd met goedkope spullen waarvan Albert Reil op een congres eens zei dat het «een soort kunstgebit is waarvan de bovenste rij tanden lang niet recht boven de onderste terecht is gekomen en waar zoveel knopjes op zitten dat, wanneer je ze goed instelt, je eigenlijk zelf niet op de les hoeft te komen». Deze apparaten worden door handige jongens als een volwaardig alternatief aangeboden en bespeeld. Meer nog, zij beweren dat ze daarmee het orgel(?) «populariseren»! De imiterende geluiden lijken voor de weinig kritische luisteraar echt en hij wordt dan ook genadeloos in de commerciële val geloodst.

Voor alle duidelijkheid : elektronische klanken kunnen een middel zijn om creatief met nieuwe mogelijkheden om te gaan. Wie expliciet muziek voor het electronium schrijft moet het ook op een electronium uitvoeren. Geen bezwaar. Het wordt echter te bar wanneer men dergelijke apparaten als een aanvaardbaar alternatief naar voor schuift bij de uitvoering van orgelmuziek.

De aanleiding om deze bedenkingen neer te schrijven was een concert dat in november jl. in het Paleis voor Schone Kunsten te Brussel werd gehouden met de wereldcreatie(!) van de zesde symfonie van Charles Tournemire in een, voor die tijd vrij gebruikelijke, omvangrijke bezetting voor orkest, koor, orgel en solozang. In deze symfonie komt in het tweede gedeelte een vrij belangrijke orgelpartij voor die, op een electronium werd vertolkt. Meer nog, in de uitnodiging werd nadrukkelijk vermeld dat het ensemble «versterkt werd met elektronische

orgels» (!), en dat voor een grootse compositie van Tournemire, die een groot symfonisch orgel voor ogen had.

Natuurlijk is het beschamend vast te stellen dat in België geen concertzaal meer te vinden is met een orgel dat kan dienen voor de uitvoering van soortgelijke werken, maar dit kan geen argument zijn om dan maar naar een «surrogaat» te grijpen.

Handige commerciële jongens kunnen de verkoop van hun electronia versterkt argumenteren als zij kunnen verwijzen naar organisten die hun waar promoten en het als een «evenwaardig» surrogaat beschouwen. Wordt het niet hoogtijd dat organisten zich houden aan een aantal deontologische normen en hierin een principeel standpunt innemen? Wie of wat wordt immers bij dergelijk spektakel gediend? Beslist niet het instrument, noch de muziek.

Tenslotte nog dit: «Van Dale» definieert het orgel als volgt: «grootste van onze muziekinstrumenten, samengesteld uit pijpen en klavieren; de klanken worden voortgebracht door luchtstromen, die door een menigte kanalen naar pijpen worden geleid». Vaak hoort men spreken over het «pijp»- of «kerk»-orgel om het instrument te onderscheiden van het zogenaamde «orgel», wanneer men het electronium bedoelt. Van een pleonasme gesproken! Een electronium bevat geen pijpen en is nog minder een blaasinstrument. Het is een «pijploos» apparaat! Dagdagelijks moet aan vele argeloze en vaak van goede intenties voorziene musici, orgelamateurs, beleidsverantwoordelijken binnen en buiten de kerk (muziekacademies) op deze begripsverwarring gewezen worden. De directies en inspectie van muziekinstellingen en kerkoverheden kunnen de kwaliteiten en de onvervangbaarheid van het orgel als instrument pas ervaren als zij zich geconfronteerd weten met een waardevol orgel. Initiatieven in dit verband als o.m. de jaarlijkse «dag van het orgel» en de «Vlaamse orgeldagen» te Halle, naast de orgelconcerten en excursies bieden hiervoor ruime mogelijkheden.

Het ook maar suggereren dat het electronium als alternatief kan fungeren van het orgel is misleidend en leidt tot begripsverwarring en verloedering van de orgelcultuur. Het is boerenbedrog!

In memoriam Bernard Pels (1921-'96)

Bernard Pels, orgelbouwer en oud-voorzitter van de Belgische Federatie van Orgelbouwers werd geboren te Alkmaar in Nederland op 14 juni 1921 en is overleden te Calpe in Spanje op 10 februari 1996.

Van jongs af had hij contact met het orgelbedrijf van zijn vader. Hij studeerde natuurkunde aan de Technische Universiteit van Delft. In 1962 nam hij het orgelbouwbedrijf D'Hondt uit Herselt over van zijn schoonvader.

Tijdens de jaren '60 en '70 bouwde hij orgels en positieven in wat wij gemakshalve neo-barokke stijl noemen en dit in meer dan honderd kerken.

Als antwoord op de orgeldagen van 1968 te Averbode realiseerde hij te Massenhoven een van zijn meest representatieve instrumenten.

Tijdens de jaren '70 en begin van de jaren '80 was hij lid van de interdiocesane orgelcommissie. Voor een tiental jaren heeft hij de orgelbouwersfakkel doorgegeven aan zijn zoon Gerard die daarmee de vierde generatie vertegenwoordigt.

Samen met zijn familie, vrienden en kennissen hebben wij op 17 februari in de parochiekerk Sint-Servaas te Herselt met velen afscheid genomen.

Wij zijn er van overtuigd dat Bernard het «In Paradisum» in rustige klanken beleeft, mogelijks met de hem zo geliefde Bachmuziek en bieden mevrouw Cecile Pels-D'Hondt, zijn echtgenote, Gerard Pels, zijn zoon en hun familie onze oprechte gevoelens van meeleven.

K. D'H.

Bouwstenen

In 1988 ontvingen onze abonnees als gratis extraatje (- alleen verzendingskosten dienden betaald te worden -) de bundel «Disposities van Van Peteghem-orgels tussen 1739 en 1864».

Bij drie disposities werd als bron opgegeven: «Contract / nog te publiceren in Orgelkunst». Twee van deze contracten zijn intussen gepubliceerd, nl. URSEL: jg. XII/1, maart 1989, blz. 30-32; OOSTERZELE: jg. XII/3, sept. 1989, blz. 136-138.

Het ene contract dat nog restte, nl. SINT-GILLIS-WAAS, wordt hierna weergegeven.

Overeenkomst tussen de parochie van Sint-Gillis (Waesland) en orgelmaker Lambert-Benoit van Peteghem uit Gent, voor de herbouw van het kerkorgel; 27 sept. 1766.

(Rijksarchief Beveren-Waas, oud gemeentearchief Sint-Gillis-Waas, kerkarchief nr. 233).

[Zegel van Vier S(tuivers), 1766, nots. Velghe]

Desen segel van vier stuyvers dient tot Beclleidinge vand annexe conditien van aenstedinge gedaen aen Lemberthus van peteghem van daete 27 7bre 1766

*Conditien op de welcke meyer en schepenen der prochie van Ste Gillis sullen aen besteden het maeken ende in staet stellen vande oude orgel der prochie van tselve Sinte gillis (onleesbaar gemaakt woord) opden keur van alles nieuw, naerdien de voornoemde meyer en schepenen alvorens daerop geconvocert hadden den heere pastor notable ende gegoede der voorn(oemde) prochie, soo als volgt,
Alvooren sal den aennemer moeten maeken een nieuw secreet van vyftigh toetsen, van goet ende deughdelyck spicen haut, sonder eenige alteratie ofte door spraeke*

Item te maeken dry blaesbalcke van vier geheele ende twee halve ployen, het oude Leer af te rucken, ende deselve te becleeden met nieuw wit Leer, ende deselve maeken soo goet ende dicht als nieuw, in cas de paneelen daertoe bequaem syn, ende in cas aende paneelen jets mancqueert sullen de selve van nieuw goet ende bequaem haut moeten syn,

Item ten derden te maeken een nieuw secreet voor het posetief oock van vyftigh toetsen sonder eenige alteratie ofte door spraeke

Item ten vierden te maeken twee nieuwe Clavieren conform aende twee secreten soo vande groote als cleyne orguel oock van vyftig toetsen, de geheele toonen van wit been ende de halve van swert ebben haut

Item ten vyfden soo sullen alle de oude materialen noch goet synde daertoe mogen gebruyckt worden in cas die voor nieuw connen gekeurt worden, vervolgghens soo sal de groote orguels bestaan inde Registers soo volgt,

Ten eersten te maeken een nieuw prestant van Engels tein, dienende voor montre, luydende vier voeten

Ten tweeden bourdon luydende acht voeten

Ten derden Cornet a vyf pypen jder toetse sprekende C# fut midden van het clavier

Ten vierden de fluyte luydende vier voeten gestopt

Ten vyfden Doublet luydende twee voeten,

Ten sesden nazar synde de quint vande fluyte

Ten sevenste de teerse, synde de mi vande doublet

Ten achsten Fourniture a dry pijpen jder toetse

Ten negensten Cijmbal a twee pypen jder toetse

Ten thienden Larigot

Ten elfsten te maeken een nieuw trompet van Engels tein, gesneden (doorstreept: Ten twelfsten Sexaquialter gesneden)

Ten twelfsten (geschreven bovenop derthienden) tremblant, ventil, rosignol

Vervolgghens soo sal het positief bestaan inde registers als volgt,

Ten eersten bourdon luydende acht voeten

Ten tweede Doublet luydende twee voeten,

Ten derden Cornet a twee pypen jder toetse

Ten vierden Fluyt, vier voeten

Ten vyfden fourniture a dry pijpen jder toetse

Ten sesden Cromhorn bas, gesneden met Cromhorn superius

alles met coperdraet in plaetse van yserdraet volgens den heysch van t werck

*Item dat het nootsaekelyck waere te doen enige veranderinge aende Casse om het voornoemde werck daer jn volgens den heysch te stellen, sal den aennemer tsynen Coste deselve veranderinge moeten doen
Den aen nemer sal gehauden sijn tsynen Koste, te geven een olie verve van spiece Kolor soo aende Kasse (doorstreept: als aende ocxsael)
Dn aen nemer js gehauden het selve werck te voltrecken voor half augusty vanden toecommenden Jaere i700 seven tsestigh ofte ten alder langsten i 7bre daernaer op pene dat voor jder maent langer wachtende wethauderen sullen moghen af trecken tot vyftigh guldens jder maent,
Item sal het voornoemde werck naer dien dat het sal voltrocken en opgelevert syn, gekeurt worden door twee persoonen hun dies verstaende te stellen byde voornoemde wethauderen*

Ende sal den aen nemer alsoo de Keuringe gedaen synde alle het selve werck moeten goet hauden voor den tyt van twee jaeren te beginnen met den dagh vande Keuringe, ten welcke eynde den aen nemer verbint synen persoon ende goederen,

*Op alle welcke voorenstaende Conditien soo heeft Sr. Lambertus van peteghem fis. pieter het voorn(oemde) werck aengenomen voor de somme van acht hondert vyftigh guldens Courant gelt — boven dry ducaeten voor de Knechten waer van men aenden aen nemer naer het stellen van de cleyne orguel sal avanceren tot dryhondert guldens courant
Ende het resterende sal betaelt worden naerdien het geheele werck sal opgelevert ende gekeurt syn, ten effecte van welcken heeft den aen nemer dese beneffens meyer ende schepenen dese ond(erteken)t ende is copie deser by den aennemer jngetrocken desen 27e 7bre i766*

Lambertus Van Peteghem Petr(us) Munck (?) 1766

Van Heyden DG Munck 1766

PF. Vierssens (?) 1766

[in de marge]:

opden i6 mey 1767 ord(onan)tie gedepescheert op van petegem van gks 300

op den 2 7bre i767 ord(onan)tie ghedepescheert op van peteghem van het restat en oock Knechten gelt t saemen 567.i7.0

Attest van goedkeuring der werken, door Fr. L.E. Defranco

Op Den 2den 7ber i767 gevisiteert en geapprobeert het orgel van de prochie kercke van Ste gillis Lande van Waes, daer toe aensocht van meyer en schepenen der voornoemde prochie,

Verclaere naer alles exactelyck, geaxmineert te hebben, alle de spelen soo separelyk als gesamentlyk, bevonden hebbe alles op accoort ordre en maete Soo van den grooten orgel als positif, Dienende dese voor acte d'approbatie

Date als vooren.

Fr. L.E. Defranco

Overeenkomst tussen de parochie van Sint-Gillis (Waesland) en orgelmaker Lambert-Benoit van Peteghem uit Gent, tot het onderhouden van het kerkorgel voor een periode van 25 jaar; 29 sept. 1773.

[Rijksarchief ut supra]

[Zegel van Vier S(tuivers), 1773 Flandriae, nots. Pugemts (?)]

Desen zegel dient d'ingebonden Accordt aengegaen bij Meijer, Schepenen der prochie van Ste. Gillis, met, Sr. Lambertus van peteghem Mr. Orgelmaecker tot Ghendt van date 29e. 7ber i773

[in de marge: is becleet met zegel van vier Stv]

Meijer ende schepenen der prochie van Ste. gillis jn den lande van waes uijt crachte ende jn conformiteijte vande resolutie genomen met notable ende gegoede der selver prochie de date i8n. meije i772 syn overeengekommen met Sieur Lambertus van peteghem orgelmaecker tot gendt wegens het visiteren, stellen, cuijsschen ende jn staet hauden van onse orgel ende blaesbalcken et(cetera) op de volgende conditie,

dat den selven van peteghem de selve orgel alsoo heeft aengenomen voor den tydt van vijf en twintigh jaeren waer van het eerste jaer van diere is jengegaen met den eerste meye 1700 drij en tseventigh ende oversulckx het eerste jaer van betaelinghe sal commen te verschijnen den eersten meije 1700 vierentseventigh midts aen hem daer vooren jaerlijcks betaelende tot thien guldens courant t'sjaers onder voordere conditie dat den selven van peteghem gehauden sal syn de selve orgel geduerende den termijn van van [sic] vijftwintigh jaeren tweemaal generalijck te cuijsschen ende daer van t'elckers generaele cuijssinghe sal genieten tot het dobbel pensioen sijnde tweemaal twintigh guldens op de vijftwintigh jaeren den selven van peteghem heeft voorders beloft tot dies te sullen vacheren van gendt naer Ste. gillis soo dickwils als het noodigh sal sijn tot het erstellen Kuijsschen ende jn staet hauden deselve onse orgel ende blaesbalcken jn teecken der waerheyt heeft den selven Sr. Lambertus van peteghem dese benevens ons meijer schepenen ende ge=eeden clerck

onderteekent desen 29.en 7bre i773 ://:

L Van peteghem

LB: Van Laere

Joseph Smet 1773

G: G: Geerts

G: verberckmoes

[??:?:] Van Onghena 1773

P.R. & Gh.P.

Ter bespreking

JOHANN KASPAR KERLL, *Sämtliche Werke für Tasteninstrumente*. Hrsg. von Francesco Di Lernia.

Universal Edition A.G., Wien. Band I : «Modulatio Organica» (1686) UE 19541; Band II : «Toccate e Canzoni», UE 19542; Band III : «Einzelstücke und Suiten» (Capriccio, Battaglia, Cianonna, Passacaglia, Suiten und Werke zweifelhafter Echtheit), UE 19543, Wien 1994, Vorwort + 61 pp.

Na de eerste twee delen in 1991 verschenen, is nu met het derde deel, de uitgave van de nog bewaarde klavier- en orgelwerken van Kerll afgrond. JOHANN KASPAR VON KERLL, geboren 1627 te Adorf in Vogtland (nabij Plauen in Oost-Duitsland), behoorde samen met FROBERGER tot de generatie die de klavierkunst van FRESCOBALDI (1583-1643) uit eerste hand mochten meemaken. Hij is mee de grondlegger van de barokke klavierkunst aan het Weense Hof; na de pestepidemie in de 80er jaren keerde hij terug naar München waar hij voorheen zoveel opera's had gecreëerd (veelal verloren gegaan) als trouwe leerling van CARISSIMI. Kerll overleed te München in 1693.

Ook voor de laatste bundel heeft Francesco Di Lernia (Lübeck) grondig voorbereidend werk geleverd. Voor de drie volumes samen zijn niet minder dan zevenentwintig bibliotheken gecontacteerd (in Nederland, Frankrijk, Duitsland, Oostenrijk, Italië, de V.S.) die over manuscripten beschikken. Van de oude gedrukte uitgaven zijn er een zevental weerhouden, waaronder de uitgave van de «Ausgewählte Werke» in de Denkmäler (DTB - II/2, 1901), gebaseerd op het helaas verloren gegaan MS 5270 uit de toenmalige Hochschule für Musikerziehung und Kirchenmusik, Berlin; en voorts de veel oudere «Toccaten et Suites pour le Clavessin de Messieurs Pasquini, Poglietti et Gaspard Kerle», in Amsterdam 1698/99 uitgegeven door Roger Estienne en nadien door Pierre Mortier «sur le Vygendam»: onmisbare bronnen voor de toccates

en canzonen van Kerll. Ook is de compilatie van Walsh & J. Hare «A Second Collection of Toccaten, Vollentarys and Fuges», London 1719, met nogmaals werken van Pasquini, Poglietti e.a. te vermelden, die vrijwel overeenstemt met de uitgaven van Roger en Mortier.

De volledige vermelding van handschriften en drukken is in dergelijke muziekuitgaven een deontologische verplichting én een waarborg voor een hoge betrouwbaarheid. Maar ook weer munt het derde deel uit in meerdere opzichten.

Eerst en vooral is er het respect voor de originele muziekzetting, omgezet in een modern notenbeeld zonder ingrepen in de metrische notatie en aanduidingen. Zo hebben we nu voor ons het trouwe en gave beeld van de Passacaglia in d (Maat 03/4) die het prototype is van de Zuidduitse passacaglia in 't algemeen en ook is er de notatie in witte noten van de kleine Ciaccona in C. Wanneer we voorts de bundel doornemen, vinden we drie versies van het «Capriccio supra il Cucu»: de eerste (Praag, 17 juli 1679) en in het appendix nog een tweede en derde, een bewijs van een duchtig speels improvisatietalent rond het koekoeksmotief.

Ook is de «Battaglia» opgenomen, waarvan alleen al de Catalaanse Bibliotheek te Barcelona, de G. Martini-muziekbibliotheek te Bologna, de Beierse Staatsbibliotheek te München, de Nationale Bibliotheek te Parijs en de Oostenrijkse Nationale bibliotheek te Wenen over een manuscript beschikken; een muzikale encensering op klavier van het krijgsgeschiedenis, waarbij ook het instrument niet gespaard blijft, tot een epiloog in 3/2 volgt. Kerll schreef zijn klavierwerken veelal in de 70er jaren van de 17de eeuw en 1683 is het jaar van het Beleg van Wenen door de Turken.

Uit de «Musurgia universalis sive Ars Magna Consoni et Dissoni» van Pater Athanasius Kircher S.J. (Rome 1650), een mengeling van interessante maar ook speculatieve opvattingen inzake acoustiek en orgelbouw, ontleende Di Lernia uit het lijvige Tomus I een muziekvoorbeeld van Kerll (het staat er naast vele andere, o.a. zelfs de Hexachord-Fantasia van Froberger is er in opgenomen), nl. het «Ricerca in cylindrium phonotacticum transferanda», daterend uit een periode dat Kerll, tot de Weense hofhouding behorend, niet enkel aan het Hof te Brussel verbleef (1647-48: kamerorganist van de aartshertog, waar Abraham Van den Kerckhoven hem opvolgt), maar ook te Rome in de invloedssfeer van Carissimi. De Ricerca is in de strenge polyfone stijl gecomponeerd met de sonoriteit van een blazersensemble. Het verwondert wellicht dat deze laatste bundel ook vier suites bevat: twee in D en F volgens het patroon Allamande, Courante en Sarabande telkens een a en G met na de Allamande, Courante en Sarabande telkens een «Partita» (= variatie ervan).

De «Suiten» zijn te danken aan het muziekarchief van het Stift Göttweig (Nieder-Oostenrijk). De Suite in G bijvoorbeeld is genoteerd in het oude matensysteem: Allemande in maat C en de Courante en Sarabande in 3 (of 2x een 3/4 maat).

Het «Musikhandschrift des Fr. H. Reich», Ottobeuren 1695, vermeldt echter geen titels van gestileerde dansen; volgens die bron illustreert de «partita» vooral het variatieprincipe: de variaties omvormen telkens het aanvangsthema zonder echter de samenhang uit het oog te verliezen. De derde bundel besluit in de «Anhang» met «Halter, der Steyrische Hirt» (Hirt = herder), de bekende Schmidt-varianten, «Scarramuzza» (= hansworst in 17e-eeuwse klucht), een drollig klavierstukje met partita, tenslotte de Canzone in C die zeer mooi tot haar recht komt op orgel. (Voor de Canzone zijn er voor m. 7 en 25 (alt), m. 32 (sopraan), m. 43 (alt), m. 79 (sopraan) op details afwijkingen tgo. Heft 13 «Cantantibus Organis, Ed. E. Kraus, p. 23-25, dat nochtans naar dezelfde bron verwijst).

De grote zorg aan het notenbeeld besteed, het scheiden van authentieke en twijfelachtige werken, de rijke inhoud... maken nu de gehele editie tot een waardevolle aanwinst voor clavecinisten en organisten. Dat het hoog formaat voor organisten het notenbeeld inperkt in doorlopende fragmenten (wat dan weer de detaillering bevordert), waardoor de grote lijn wat uit het oog gaat, is niet onoverkomelijk. Maar de interpretatie van de werken wordt weinig ondersteund, bijv. qua ornamentiek (enkel t. is aangegeven). Men moet zich dus elders documenteren over de genres van Kerll, Froberger, de Weense keizerlijke klavierschool met Poglietti, Tobias Richter, Techelmann e.a. (tempo- en maatwisseling, ornamentiek, registratie e.d.).

Waar we in maart '92 nog uitkeken naar dit 3de deel (Orgelkunst, Jg. 15, nr. 1, p. 42-43) is nu het geheel een keurige en excellente uitgave!

Paul CRE

NICOLAS DE GRIGNY : Livre d'orgue.

Fleuriet (CH), 1994, Edition du Triton, Organa Gallica
TR 0007 OG d (Duitse versie), TR 0005 PG e (Engelse versie),
TR 0007 OG f (Franse versie).

Uitgever Nicolas Gorenstein brengt in de reeks 'Organa Gallica' een verzameling uit van Franse klassieke en postklassieke composities. Deze nieuwe uitgave is gewijd aan het (enige) «livre d'orgue» van Nicolas de Grigny (1672-1703), één der belangrijkste vertegenwoordigers van het Franse klassieke tijdperk. De publicatie verschijnt separaat in het Engels, het Frans en het Duits in een verzorgde en goed leesbare druk. De partituur wordt voorafgegaan door een uitgebreid en goed gestoffeerd voorwoord dat verlucht wordt met enkele facsimiles (titelblad, een bladzijde uit de originele druk en de afschriften van Bach en Walther). De Grigny's liturgische orgelbladzijden verschenen in 1699 bij Pierre Augustin Le Mercier in Parijs en bevatten een mis en 5 hymnen (Veni Creator, Pange lingua, Verbum Supernum, Ave Maris Stella, A Solis Ortus). Een tweede druk verscheen postuum in 1711 bij Ballard, eveneens te Parijs. Overigens bezat Johann Sebastian Bach een eigenhandig geschreven kopie die hij waarschijnlijk tijdens zijn verblijf in Lüneburg/Celle had gemaakt en die later door J.G. Walther werd overgeschreven. Bachs kopie is een vrij nauwkeurige overname van de Grigny's tekst. Walther past de partituur aan (wijziging van de sleutels, verdeling van de polyfonie tussen beiden handen, wijzigingstekens, notenvarianten, bindbogen...). Voor de interpreet van vandaag is het een interessant gegeven om deze afschriften te vergelijken met de Franse uitgave, zich afvragend of de wijzigingen in de Duitse copieën persoonlijke interpretaties dan wel terechte verbeteringen zijn.

In de algemene inleiding stelt Gorenstein een treffende vergelijking vast tussen het deuxième livre van Nivers en het orgeloeuvre van de Grigny. Een apart en uitgebreid hoofdstuk is gewijd aan het probleem van de versieringen en alteraties. De inleiding wordt besloten met reconstructie-disposities (preciese gegevens zijn niet meer vast te stellen) van de orgels waarop de Grigny als titularis heeft gespeeld (Saint-Denis, de kathedraal van Reims en Saint-Symphorien — dit laatste ambt oefende de Grigny onbezoldigd uit).

De uitgever wil, zo blijkt uit de inleiding, met deze nieuwe publicaties de organist een duidelijke en heldere partituur ter hand stellen. De originele tekst (een mooie en duidelijke druk uit 1699) is niet 'letterlijk' in de uitgave van Gorenstein weergegeven: sommige 'onbetwistbare' fouten werden 'stiltzweigend' verbeterd, andere 'onlogische' wendingen werden in de partituur aangepast en kunnen door gebruikmaking van het kritisch bericht weerom 'gereconstrueerd' worden. De 'praktische'

organist is met dit soort partituur-uitgave wellicht gebaat; de meer kritische speler echter niet. Het komt immers de speler toe te beslissen of hij al dan niet wenst in te grijpen in de originele tekst. Ter illustratie: in maat 35 van de 'Récit de Tierce en taille' uit de mis (blz. 39) is door Gorenstein, de volledige tenorpartij, op de beginnoot na, een toon lager geschreven, zodat de melodische lijn perfect past in de harmonie. Door deze wijziging (die naar 20e eeuwse normen logisch lijkt) verdwijnt de dissonantie. Bach heeft deze maat in zijn afschrift echter niet 'aangepast' en vond dus blijkbaar deze dissonantie niet onmogelijk. In het kritisch bericht verantwoordt Gorenstein deze wijziging in de partituur wel, maar het blijft een ingreep die de uitvoerder zelf dient te nemen.

Voor deze uitgave moet een exorbitante prijs betaald worden! De 'praktische' organist kan zich ook de (goedkope) Kalmus-reprint aanschaffen van de vroegere Guillemant-uitgave. De 'nieuwsgierige organist' haalt er bij deze Kalmus-editie best de facsimile van Stil-éditons bij, zodat hij de partituur kan verbeteren. De interessante en goed gedocumenteerde inleiding van Nicolas Gorenstein moet je dan wel missen. Naar een (goedkope) facsimile-uitgave bij Fuzeau wordt uitgekeken.

L.B.

DE VLAAMSE POLYFONIE

Capella Sancti Michaelis en Currende Consort o.l.v. ERIK VAN NEVEL.

Tiendelige CD-reeks, *Davidfonds, Eufoda, Leuven, 1993-1995.*

De Vlaamse Polyfonie, Davidfonds, Leuven, 1994, 147 p.

F.J. Fétis (1784-1871), eerste directeur van het Kon. Conservatorium te Brussel had reeds gedetailleerde plannen uitgewerkt om een ruim opgevatte anthologie van «Belgische componisten» van de 16de eeuw en later te publiceren.

Vanuit de oude stemboeken bracht hij heel wat composities in partituur en liet ze reeds in 1832-1833 vertolken te Parijs tijdens de «Concerts Historiques». Hij deed hetzelfde in 1837 en 1839 te Brussel. De renaissance-muziek werd opnieuw ontdekt en tot klinken gebracht.

Prof. Dr. Ch. Van Den Borren, wetenschappelijk medewerker aan hetzelfde conservatorium, publiceerde in 1948 een gezagvolle «Geschiedenis van de Muziek in de Nederlanden». Prof. Dr. R. Lenaerts en zijn opvolger, Prof. Dr. J. Robyns, beiden verbonden aan de K.U. Leuven, bouwden de wetenschappelijke verworvenheden verder uit.

Nadat «Pro Musica Antiqua», o.l.v. Safford Cape vanaf de vijftiger jaren via plaatopnamen instond voor een wereldwijde verspreiding van de klankdocumenten van de 15de en 16de eeuw, heeft Robert Wangermée in 1965 bij «Arcade» een prachtig uitgegeven boek gepubliceerd, gewijd aan «De Vlaamse muziek in de maatschappij van de 15de en 16de eeuw», geïllustreerd met twee platen met bijhorende luistervoorbeelden.

In 1966 was het Festival van Brugge voor de eerste maal gewijd aan de Vlaamse polyfonisten. Vele jaargangen van het Brugse Musica Antiqua-festival zijn wereldwijd toonaangevend geworden voor de evolutie van de uitvoeringspraktijk. Later volgde Utrecht het Brugse voorbeeld met een eigen Musica Antiqua-programmatie. Intussen kent de uitvoeringspraktijk van de oude muziek vanuit de lage landen, op basis van bronnenstudie in combinatie met musicerpraktijk, internationale waardering en dit sedert 30 jaar.

Het Davidfonds en het platenlabel «Eufoda» hebben een meesterworp gedaan door de lichtbakens te richten op de muziekcultuur die bloeide in onze gewesten ten tijde van de «Vlaamse Primitieven».

De Bourgondische en later de Habsburgse vorsten zorgden rond 1400-1600 voor een gunstig klimaat waar de muziekcultuur kon gedijen.

De muzikwetenschap groepeert de Vlaamse polyfonisten, de Fiamminghi, afkomstig uit Vlaanderen, Brabant, Artesië, Henegouwen en het Prinsdom Luik, in vijf generaties die werkzaam waren in omzeggens alle belangrijke centra van West-Europa. Duizenden composities werden geschreven. Zij zijn verloren gegaan, of liggen verspreid in kerken en bibliotheken over gans Europa, of zijn verzeild in de U.S.A.

Zelfs na twee wereldoorlogen en vele andere historische gebeurtenissen is nog een goudmijn aan schatten overgebleven. Bij het selecteren van de stukken heeft Erik Van Nevel ongeveer 3000 (drieduizend) werken gelezen.

EEN MONUMENTALE UITGAVE

Vanuit deze onuitputtelijke goudmijn werden 10 CD's gemaakt met elk ongeveer 20 stukken die samen voor 65 tot 70 minuten muziek zorgen. Alles samen zijn 220 muziekstukken opgenomen die meer dan tien uur luistergenot aanreiken. Luisterrijke werken van vijftig componisten, bekende namen en ook minder gekende, maar zeer talentrijke tijdgenoten, worden verklankt.

Op elke CD staat één figuur centraal. Daarnaast worden werken uitgevoerd van componisten die in dezelfde streek actief waren. De titels van de CD's spreken voor zichzelf: *Adriaan Willaert en Italië, Philippe Rogier en Spanje, Orlandus Lassus, Guillaume Dufay en Bourgondië, Johannes Ockeghem en Frankrijk, Josquin des Prez, Nicolaas Gombert en het hof van keizer Karel, Philippus de Monte en de Habsburgers, Isaac, Obrecht, De la Rue*. De CD *Liederen en dansen uit Vlaanderen* geeft een prettig overzicht van dit muziekgenre uit die tijd.

De polyfonisten waren bedreven in een zeer verscheiden aantal genres. Centraal staat de vocale muziek. Maar ook het instrumentaal werk is verrassend mooi. Vanzelfsprekend nemen de religieuze composities een zeer belangrijk deel van het oeuvre in. De Kerk bepaalde immers grotendeels het culturele leven. Maar ook in de profane muziek hebben de polyfonisten bijzonder stemmige muziek gecomponeerd. Het Franse chanson en het Italiaans madrigaal zijn hiervan de belangrijkste vertegenwoordigers. Ook het Duitse lied, de Italiaanse villanella en het polyfone lied op Nederlandse tekst dragen bij tot de rijkdom van hun repertoire.

Voor het eerst verschijnt een reeks met een zo volledig overzicht van de Vlaamse polyfonie. Het is een uniek monument: tien CD's die beantwoorden aan zeer hoge kwaliteitsnormen voor opname, uitgevoerd door topmusici.

De grote krachtlijnen over de 10 CD's, de themata van elke CD apart, en de wetenschappelijke begeleiding van het geheel werden bepaald door Prof. Dr. Ignace Bossuyt, hoogleraar musicologie aan de K.U. Leuven en o.a. medestichter van de Alamire Foundation, Internationaal Centrum voor de Studie van de Muziek in de Lage Landen. Hij gaf de suggesties over de belangrijkste componisten en zag toe op het evenwicht tussen de genres die aan bod moesten komen.

Over de opgenomen werken is zoveel te zeggen en nog zo weinig geschreven. Daarom werd, aansluitend bij de reeks CD's, ook een uniek geïllustreerd geschenkenboek uitgegeven: *De Vlaamse polyfonie*. Hierin belicht Professor Bossuyt de Vlaamse polyfonie vanuit verschillende hoeken: de bredere sociale en culturele omgeving waarin de muziek tot stand kwam, de genres en ook heel concreet het oeuvre van de componisten.

De *profane muziek* wordt vertolkt door het Currende Consort. Voor de verklanking van de *religieuze muziek* zorgt meestal de Capella Sancti Michaelis.

Erik Van Nevel inspireerde zich voor de *instrumentatie* op het basis-instrumentarium van de renaissance. Voor de kerkmuziek gebruikte hij vooral het orgel, de cornetto en de bazuinen en voegde daar naar eigen zeggen slechts andere instrumenten aan toe, in zoverre de stijl, de componist en de eventuele muziekkapel waarvoor de muziek bestemd was, dit toelieten.

Naargelang de stijlperiode en het genre werden ook viola's da gamba, de luit, blokfluiten, het clavecimbel, dulcianen, pommers, de schalmei en de vedel ingeschakeld. Aldus wordt de Spaanse CD opgesmukt met meer rietblad-instrumenten vermits deze instrumenten in Spanje in het algemeen en aan de muziekkapel van Karel V en Philips II in het bijzonder rijkelijk voorhanden waren.

De zang- en speelstijl werden aangepast aan de periode en het genre. Men kan volgens de dirigent enerzijds haast spreken van de middeleeuwse en anderzijds van de bijna barokke renaissancemuziek. Versieringen werden waar nodig en mogelijk toegevoegd, anekdotisch of consequent, in een diminutiepraktijk voor wat de jongste muziek betreft. De toonhoogte is steeds gebaseerd op a = '440'. De meeste CD's zijn in middentoon opgenomen, de jongste muziek in een afgeleide middentoon.

Deze monumentale reeks CD's geeft unieke artistieke genoegens en verheven schoonheidservaringen. Zoals de componisten en de vertolkers dit wisten te evoceren, is de volle, rijke klanktaal als een afspiegeling van de hemelse harmonie.

De «geleerde» contrapuntische muziek klinkt weelderig en overheerlijk. Streng canontechnieken en ingewikkelde ritmen worden met spontane musicerevregde en groot inzicht omgetoverd tot praalvolle klankenweelde. Homofone akkoordstijl en expressieve tekstbehandeling zorgen voor afwisseling en geven een meer directe verticale expressie weer.

Menig poëtisch, avontuurlijk of verdrietig amoureux lied wijst erop dat het gemeenschapsleven en de religieuze kunst in het dagelijks leven niet van elkaar gescheiden waren en ongestoord in elkaar overgingen.

De klankopname is bewonderenswaardig en laat deze kathedraal- en hofmuziek heerlijk weerklanken in de huiskamer.

De opnametechniek en de verwerking van de klank heeft geleid naar een volle brede sonoriteit die een aangenaam ruimtelijk gevoel geeft. Dit effect leidt echter soms tot een iets mindere verstaanbaarheid van de tekst.

Al deze hooggestemde ideeën kunnen volledigheidshalve worden aangevuld met een paar kritische bedenkingen. Het lijkt mij dat de gregoriaanse gezangen tijdens de opnamen soms minder tijd en zorg kregen, bv. in het *Absolve quaesumus* van des Prez. Soms merkt men ook wel eens een kleine inzinking in de uitvoering en zijn er een paar intonatiezwakheden, bv. in het motet *Fortuna desperata* van A. Agricola.

Ook de programmaboekjes, met de gezongen teksten en de deskundige toelichtingen, vertaalt in vier talen, geven het bewijs van de zorg en de visie van de uitgever weer. De internationale verspreiding zal hierdoor zeker in de hand worden gewerkt. Dit cultureel erfgoed voedt geest en gemoed. Het is de uitdrukking van de sublieme klanktaal van de tijdgenoten musici van de Vlaamse Primitieven en vroege barokschilders, de eerste drukkers en wetenschapslui, de tapijtwevers en de bouwers in onze gewesten.

Zoals de muziek van J.S. Bach op elk ogenblik van dag en nacht ergens ter wereld klinkt en blijvend weet te boeien, zo is de verheven klankkunst van de «Fiamminghi» steeds meer op weg naar een groeiende internationale bekendheid.

K. D.

Mededelingen

Herdenking Flor Peeters (1986-1996)

Flor Peeters is tien jaar geleden overleden. Dit is de aanleiding om een herdenkingsfeest te organiseren, bestaande uit velerlei activiteiten, gespreid over het ganse jaar en dit in diverse muziekcentra. Vele koren en organisten, vele vocale en instrumentale solisten — ook in kamer-muziekverband — uit binnen- en buitenland, werken mee en vertolken een uitgebreide waaier van composities van Flor Peeters. De stad Mechelen is het centrum met: bezoek aan het graf op het Erekerkhof, onthulling van het object Flor en Marieke Peeters, tentoonstelling «Flor Peeters, orgelpunt?» en verschillende concerten in het kader van het Festival van Vlaanderen. Voor verdere data en plaatsen wordt verwezen naar de concertagenda.

Herman Roelstraete, CD retrospectieve

De organist, componist, dirigent en pedagoog Herman Roelstraete overleed in 1985. Naast een herdenkingsconcert in maart laatstleden in de Onze-Lieve-Vrouwekerk te Kortrijk werd door het Davidsfonds-Eufoda, een CD *Herman Roelstraete Retrospectieve* uitgegeven waarop voor-aanstaande Vlaamse ensembles en musici hulde brengen aan Herman Roelstraete, o.m. het Collegium Instrumentale Brugense, het BRTN-koor en het Eugène Ysaye Ensemble voeren enkele van zijn meest indringende werken uit.

Orgelcursus te Tienen, 2-5 juli 1996

Ontstaan uit een Belgisch-Nederlands initiatief, vindt van dinsdag 2 tot en met vrijdag 5 juli a.s. voor de vierde achtereenvolgende keer een cursus voor organisten plaats, ditmaal te Tienen. De lessen worden gegeven rond het historische orgel in de Sint-Germinuskerk en het Merklin-orgel in de kerk van O.L.Vrouw Ten Poel. Buiten de eigenlijke cursus bevat het programma een openingsconcert door Gerard Habraken, twee deelnemersconcerten, een lezing door de Belgische componist Paul Steegmans en een excursie (o.m. naar de Begijnhofkerk te Leuven). Docenten zijn Johan Hermans (Hasselt) en Gerard Habraken (Eindhoven). Zij behandelen orgelwerken uit de Barok, Romantiek en van hedendaagse componisten.

Inlichtingen: Johan Hermans, De Gerlachestraat 4, bus 6, B-3500 Hasselt, tel. (011) 24.22.38.

Festival Musica Antiqua, Brugge 27 juli - 10 aug. 1996

Op 27 juli start het int. interpretatieconcours voor oude muziek (zang, melodie- en basisinstrumenten) samen met een instrumentententoonstelling, interpretatiecursussen, referaten en recitals. De middag- en avondconcerten zijn geprogrammeerd rond «de mediterrane wereld» en de herdenking 1000 jaar Oostenrijk.

Inlichtingen: C. Mansionstraat 30, B-8000 Brugge, tel. (050) 33.22.83.

Orgelstage, Floreffe 1-10 aug. 1996

Onder leiding van A. Froidebise en Fr. Houtart wordt in de abdij van Floreffe een zomercursus gegeven.

Inlichtingen: tel. (02) 425.00.22.

Vlaamse Orgeldagen, Leuven 22-23 augustus 1996

Een tweedaagse orgelhappening, een Bachwedstrijd voor amateurorganisten, verschillende concerten, een tentoonstelling, een infobeurs, een kinderatelier, een ideeënwedstrijd orgelpositief, een orgeltrip en diverse lezingen zijn de ingrediënten van de tweede uitgave van de Vlaamse orgeldagen, die plaatsvinden in het Lemmensinstituut te Leuven op 22 en 23 augustus 1996. Uit de voorbereidende informatie blijkt een groot en gedifferentieerd aanbod: 29 docenten geven les, 7 voordrachthouders geven lezingen, 8 orgelbouwers zijn present met eigen werk, 8 andere medewerkers worden vermeld, diverse organisaties werken mee. Inlichtingen: Kristien Vrancken, Rijschoolstraat 26, bus 6, 3000 Leuven, tel. en fax (016) 23.79.65.

Orgelexcursie Antwerpen en omgeving, 24 aug. 1996

De midden-Brabantse orgelkring organiseert vanuit Nederland op 24 augustus e.k. een orgeltocht naar Vlaanderen en bezoekt om 9.30 uur het orgel van de Sint-Antoniuskerk te Brasschaat en om 11 uur het unieke instrument van de Sint-Pauluskerk te Antwerpen. Beide instrumenten worden door Jan Van Mol bespeeld. Na de middag gaat de tocht naar het Forcevilleorgel van Broechem waar organist Ad van Sleuven om 13.30 uur concerteert. Om 15 uur wordt de orgeltocht afgerond in de Sint-Gummaruskerk te Lier.

Nationale Dag van het Orgel, 29 september 1996

Meer dan 50 professionele organisten concernerden tijdens de zevende editie van de *Dag van het orgel* op 29 september 1996 in de vijf Vlaamse provincies op vele en belangrijke orgels. Inlichtingen: Kristien Vrancken, regisseur, Rijschoolstraat 26, bus 6, 3000 Leuven, tel. en fax (016) 23.79.65.

Organs in Flanders

De vereniging «Orgels in Vlaanderen» heeft in de persoon van zijn secretaris Vincent Lefevre een fervent computergebruiker die, in samenwerking met Philippe Beullens, erin slaagt de basis te leggen om aspecten van de Vlaamse orgelcultuur wereldwijd bekend te maken via Internet op: <http://uc2.unicall.be/vlefevre/index.htm>.

Liturgische documentatie op diskette

De inventarisatie van bijna 700 artikels die in 1995 verschenen op het gebied van eredienst (liturgie, kerkmuziek, kerkbouw, iconografie, enz.) in meer dan 20 nederdlandstalige tijdschriften, w.o. *Orgelkunst* zijn op diskette vastgelegd, samen met een compleet database-programma. Door middel van een menu kunnen heel eenvoudig de literatuurvermeldingen worden opgevraagd: op trefwoorden, auteursnamen of op coderingen. De diskette (3,5" HD, voor elke computer met MS-DOS), vergezeld van een korte handleiding, kan worden besteld door toezending van een betaalkaart of bankbiljet van 10 NDG, aan het adres: G. Warnink, Leeuwikerstraat 30, NL, 7771 AK Hardenberg.

Toebosch-tachtig

De 80-jarige componist-organist Louis Toebosch wordt gehuldigd met een drieluikconcert en een tentoonstelling te Tilburg. De gevierde componist opende het feest met een orgelrecital op 2de Paasdag in de Heikese kerk te Tilburg met op het programma o.m. zijn eerst- en zijn laatst gecomponeerd orgelwerk, naast stukken van Franck, Saint-Saëns, Hens en Messiaen. Op 9 en 30 juni zullen zeer gevarieerde werken ten gehore worden gebracht door respectievelijk het Kamerkoor Ad Parnassum o.l.v. Pieter van Moergestel en het Vrouwenkoor o.l.v. Lia

Mededelingen

Herdenking Flor Peeters (1986-1996)

Flor Peeters is tien jaar geleden overleden. Dit is de aanleiding om een herdenkingsfeest te organiseren, bestaande uit velerlei activiteiten, gespreid over het ganse jaar en dit in diverse muziekcentra. Vele koren en organisten, vele vocale en instrumentale solisten — ook in kamer-muziekverband — uit binnen- en buitenland, werken mee en vertolken een uitgebreide waaier van composities van Flor Peeters. De stad Mechelen is het centrum met: bezoek aan het graf op het Erekerkhof, onthulling van het object Flor en Marieke Peeters, tentoonstelling «Flor Peeters, orgelpunt?» en verschillende concerten in het kader van het Festival van Vlaanderen. Voor verdere data en plaatsen wordt verwezen naar de concertagenda.

Herman Roelstraete, CD retrospectieve

De organist, componist, dirigent en pedagoog Herman Roelstraete overleed in 1985. Naast een herdenkingsconcert in maart laatstleden in de Onze-Lieve-Vrouwekerk te Kortrijk werd door het Davidsfonds-Eufoda, een CD *Herman Roelstraete Retrospectieve* uitgegeven waarop voor-aanstaande Vlaamse ensembles en musici hulde brengen aan Herman Roelstraete, o.m. het Collegium Instrumentale Brugense, het BRTN-koor en het Eugène Ysaÿe Ensemble voeren enkele van zijn meest indringende werken uit.

Orgelcursus te Tienen, 2-5 juli 1996

Ontstaan uit een Belgisch-Nederlands initiatief, vindt van dinsdag 2 tot en met vrijdag 5 juli a.s. voor de vierde achtereenvolgende keer een cursus voor organisten plaats, ditmaal te Tienen. De lessen worden gegeven rond het historische orgel in de Sint-Germanuskerk en het Merklin-orgel in de kerk van O.L.Vrouw Ten Poel. Buiten de eigenlijke cursus bevat het programma een openingsconcert door Gerard Habraken, twee deelnemersconcerten, een lezing door de Belgische componist Paul Steegmans en een excursie (o.m. naar de Begijnhofkerk te Leuven). Docenten zijn Johan Hermans (Hasselt) en Gerard Habraken (Eindhoven). Zij behandelen orgelwerken uit de Barok, Romantiek en van hedendaagse componisten.

Inlichtingen: Johan Hermans, De Gerlachestraat 4, bus 6, B-3500 Hasselt, tel. (011) 24.22.38.

Festival Musica Antiqua, Brugge 27 juli - 10 aug. 1996

Op 27 juli start het int. interpretatieconcours voor oude muziek (zang, melodie- en basisinstrumenten) samen met een instrumentententoonstelling, interpretatiecursussen, referaten en recitals. De middag- en avondconcerten zijn geprogrammeerd rond «de mediterrane wereld» en de herdenking 1000 jaar Oostenrijk.

Inlichtingen: C. Mansionstraat 30, B-8000 Brugge, tel. (050) 33.22.83.

Orgelstage, Floreffe 1-10 aug. 1996

Onder leiding van A. Froidebise en Fr. Houtart wordt in de abdij van Floreffe een zomercursus gegeven.

Inlichtingen: tel. (02) 425.00.22.

Vlaamse Orgeldagen, Leuven 22-23 augustus 1996

Een tweedaagse orgelhappening, een Bachwedstrijd voor amateurorganisten, verschillende concerten, een tentoonstelling, een infobeurs, een kinderatelier, een ideeënwedstrijd orgelpositief, een orgeltrip en diverse lezingen zijn de ingrediënten van de tweede uitgave van de Vlaamse orgeldagen, die plaatsvinden in het Lemmensinstituut te Leuven op 22 en 23 augustus 1996. Uit de voorbereidende informatie blijkt een groot en gedifferentieerd aanbod: 29 docenten geven les, 7 voordrachthouders geven lezingen, 8 orgelbouwers zijn present met eigen werk, 8 andere medewerkers worden vermeld, diverse organisaties werken mee. Inlichtingen: Kristien Vrancken, Rijschoolstraat 26, bus 6, 3000 Leuven, tel. en fax (016) 23.79.65.

Orgelexcursie Antwerpen en omgeving, 24 aug. 1996

De midden-Brabantse orgelkring organiseert vanuit Nederland op 24 augustus e.k. een orgeltocht naar Vlaanderen en bezoekt om 9.30 uur het orgel van de Sint-Antoniuskerk te Brasschaat en om 11 uur het unieke instrument van de Sint-Pauluskerk te Antwerpen. Beide instrumenten worden door Jan Van Mol bespeeld. Na de middag gaat de tocht naar het Forcevilleorgel van Broechem waar organist Ad van Sleuven om 13.30 uur concerteert. Om 15 uur wordt de orgeltocht afgerond in de Sint-Gummaruskerk te Lier.

Nationale Dag van het Orgel, 29 september 1996

Meer dan 50 professionele organisten concernerden tijdens de zevende editie van de *Dag van het Orgel* op 29 september 1996 in de vijf Vlaamse provincies op vele en belangrijke orgels. Inlichtingen: Kristien Vrancken, regisseur, Rijschoolstraat 26, bus 6, 3000 Leuven, tel. en fax (016) 23.79.65.

Organs in Flanders

De vereniging «Orgels in Vlaanderen» heeft in de persoon van zijn secretaris Vincent Lefevre een fervent computergebruiker die, in samenwerking met Philippe Beullens, erin slaagt de basis te leggen om aspecten van de Vlaamse orgelcultuur wereldwijd bekend te maken via Internet op: <http://uc2.unicall.be/vlefevere/index.htm>.

Liturgische documentatie op diskette

De inventarisatie van bijna 700 artikels die in 1995 verschenen op het gebied van eredienst (liturgie, kerkmuziek, kerkbouw, iconografie, enz.) in meer dan 20 nederlandstalige tijdschriften, w.o. *Orgelkunst* zijn op diskette vastgelegd, samen met een compleet database-programma. Door middel van een menu kunnen heel eenvoudig de literatuurvermeldingen worden opgevraagd: op trefwoorden, auteursnamen of op coderingen. De diskette (3.5" HD, voor elke computer met MS-DOS), vergezeld van een korte handleiding, kan worden besteld door toezending van een betaalkaart of bankbiljet van 10 NDG, aan het adres: G. Warnink, Leeuwerikstraat 30, NL, 7771 AK Hardenberg.

Toebosch-tachtig

De 80-jarige componist-organist Louis Toebosch wordt gehuldigd met een drieluikconcert en een tentoonstelling te Tilburg. De gevierde componist opende het feest met een orgelrecital op 2de Paasdag in de Heikese kerk te Tilburg met op het programma o.m. zijn eerst- en zijn laatst gecomponeerd orgelwerk, naast stukken van Franck, Saint-Saëns, Hens en Messiaen. Op 9 en 30 juni zullen zeer gevarieerde werken ten gehore worden gebracht door respectievelijk het Kamerkoor Ad Par-nassum o.l.v. Pieter van Moergestel en het Vrouwenkoor o.l.v. Lia

Lighthart, m.m.v. de organisten Bram Beekman en Ruud Huybregts. Verder is er een tentoonstelling *Louis Toebosch, ZIJN WERK - ZIJN LEVEN*.

Inlichtingen : Gerrit Jansen, Oeralweg 76 - 5022 GT Tilburg, Nederland, tel. (013) 543.57.62.

Marcel Dupré 25 jaar geleden gestorven

Marcel Dupré overleed in 1971, 25 jaar geleden. Dit is de aanleiding voor diverse orgelconcertorganisatoren om werk van deze componist te programmeren. De concertreeks van de Kathedrale Basiliek Sint-Bavo te Haarlem spant, onder impuls van Bernard Bartelink, de kroon door op meer dan 10 concerten vele grootse werken van Marcel Dupré te programmeren.

Centre Culturel Olivier Messiaen, Parijs

Als gevolg van het Messiaenfestival 1995 werd te Parijs een Centre Culturel Olivier Messiaen (CCOM) gecreëerd dat de erfgenaam wil zijn van de spirituele, theologische en muzikale boodschap van Olivier Messiaen. Zelf schreef hij : «La première idée que j'ai souhaité exprimer, et de loin la plus importante, c'est l'existence des vérités de la foi catholique». Bij de studie van zijn oeuvre kan men spreken van een werkelijke «théologie sonore».

Inlichtingen : Centre Trinité, 53 rue de la Trinité, F-Paris 9e, tel. 42.81.28.73.

Orgelfestival Sint-Petersburg, juni - september 1996

De Russische componistenvereniging, samen met het conservatorium en de radio, organiseren in Sint-Petersburg tijdens de zomermaanden een orgelfestival met symposium, seminaries, cursussen, excursies en concerten.

Inlichtingen : Olga P. Minkina, Zaporoschkajastr. 7-23, R-93012 Sint-Petersburg.

18 Leipziger Chorale, M. Radulescu, Bayreuth 6-9 juni '96

Michael Radulescu geeft cursus over de 18 *Leipziger Choräle* van J.S. Bach aan het Herbstorgel (1732) in de hofkerk te Lahm en aan het Gollorgel (1995) van het kerkmuziekinstituut te Bayreuth.

Inlichtingen : Harmuth Lueschner-Rostoski, Wilhelminenstrasse 9, D-95448 Bayreuth.

Int. Orgelconcours, Dublin 16-23 juni 1996

Op het internationaal orgelconcours te Dublin worden werken van Frescobaldi, Bruhns, Leighton, Bach, Schumann, Litaize, Reger en keuzewerken uit het Franse repertoire van de 19de en 20ste eeuw gevraagd. Jury : Naji Hakim, Joan Lippincott, Ben van Oosten, Thomas Trotter en Gerard Gillen.

Inlichtingen : Dublin Organ Festival, City Hall, Dublin 2, Ierland.

In Tempore Organi, Arona 30 juni - 7 juli

Aan de Lago Maggiore in Italië worden vele concerten, cursussen, orgel-excursies en lezingen aangeboden door de volgende professoren : Harald Vogel, (Buxtehude), Brett Leighton (Noord-Europees clavecimbel, Kerll en Bach), Paolo Crivellaro en J.Cl. Zehnder (Frescobaldi), Oscar Mischiatì (Italiaans renaissance-orgel), Lorenzo Ghielmi (Muffat) en Hans Fagius (de Leipziger Choräle).

Inlichtingen : Concentus Musicum, c.p. 68, I-28041 Arona.

Orgelbüchlein Bach door H. Busch, 5-7 juli 1996

Te Marienbergshausen bij Gummersbach geeft Herman Busch vanaf 5 tot 7 juli e.k. cursus over het *Orgelbüchlein* van Bach.

Inlichtingen : Hans-Peter Fischer, Derstelstr. 1, D-51647 Gummersbach.

Orgels in Bretagne, 9-12 juli 1996

De FFAO organiseert van 9 tot 12 juli e.k. haar 13de congres rond het thema *Orgels in Bretagne*. Vele Franse organisten concerten op diverse orgels in Bretagne. Het slotconcert vindt plaats op het Cavaillé-Coll-orgel in de kathedraal te Saint-Brieuc.

Inl. : FFAO Michelle Guéritey 35, quai Gailleton, 69002 Lyon, Frankrijk.

Oundle International Festival 14-21 juli 1996

In het kader van vermeld festival is er een orgelcursus onder leiding van James Parsons.

Inlichtingen : The Old Crown, Glaptorn, Oundle, UK Pe8 5 BJ.

Academie André Marchal, Bayonne 15-19 juli 1996

Naji Hakim behandelt werk van Bach, Franck, Tournemire, Langlais, Messiaen, Hakim en improvisatie op historische en nieuwe instrumenten in Bayonne, Biarritz, St.-Jean-de-Luz en San Sebastian.

Inl. : Académie André Marchal, 22 av. Victor Hugo, F-64200 Biarritz.

Interpretatie Bach - Franck, Gunsbach 15-20 juli 1996

De commissie voor het spirituele oeuvre van Albert Schweitzer organiseert te Gunsbach, nabij Colmar, een interpretatiecursus, gewijd aan de studie van het orgeloeuvre van Bach en Franck, gegeven door Marcel Bitsch en Daniel Roth.

Inlichtingen : Maison Albert Schweitzer - F 68140 Gunsbach.

Zomercursus te Saint-Antoine l'Abbaye, 28 juli - 11 aug. '96

In het internationaal orgelconservatorium te Saint-Antoine L'Abbaye (F) worden zomercursussen gegeven door Piet Kee en Ewald Kooiman rond de Noord-Duitse muziek, Zuid-Europese muziek en improvisatie worden behandeld door Nigel Allcoat.

Zomeracademie te Ratzeburg 28 juli - 11 aug. 1996

De Italiaanse orgelmuziek van de 17de tot de 19de eeuw, de Russische orgelmuziek, J.S. Bach en tijdgenoten worden bestudeerd gedurende twee cursusweken o.l.v. Paolo Crivellaro, Juri Semionov en Neithard Bethke. De academie heeft plaats van 28 juli tot 11 aug. te Ratzeburg.

Interpretatiekunst te Genève 5-9 aug. 1996

Lionel Rogg en François Delor geven cursus over werk van Vierne, Messiaen, Rogg, Brahms, Alain, Marchand en Du Mage.

Inlichtingen : Cours d'interprétation, Ville de Genève, Service de l'art musical, Case postale 10, CH 1211 Genève 17.

Orgelacademie te Göteborg 9-20 aug. 1996

Twee thema's worden bestudeerd : het orgelrepertoire van de 19de eeuw in Frankrijk en Duitsland, en de Noord-Duitse en Italiaanse orgelmuziek uit 16de en 17de eeuw. Kimberly Marshall, Jacques van Oostmerssen en Harald Vogel zijn docenten. Aanvullend zijn er lezingen, discussies en concerten.

Inlichtingen : Göteborg University, Organ Academy, Postbus 5439, S - 40229 Göteborg.

Italiaanse orgelmuziek te Brescia 25-31 augustus 1996

De Italiaanse orgelmuziek van Frescobaldi e.a., samen met de orgelbouw van Antegnati, wordt bestudeerd o.l.v. Christopher Stenbridge.
Inlichtingen : Scuola Diocesana S. Cecilia, via Bollani 20, I-25123 Brescia.

Iberische Orgelmuziek te Santa Maria (SP) 1-7 sept. 1996

Joseph Mas i Bonet behandelt te Santa Maria, Mahon, Menorca in Spanje van 1 tot 7 sept. de interpretatie van de Spaanse orgelmuziek.
Inlichtingen : M. Mas, Case postale 531, E-43200 Reus (Tarragona).

Int. Improvisatiecursus Inglostadt 1-7 september 1996

Naji Hakim van Parijs en Jos van der Kooy van Haarlem leiden de improvisatiecursus tijdens de *Inglostädter Orgeltage*.
Inl. : Kulturamt der Stadt Inglostadt, Int. Improvisationskurs, Dr. Franz Hauk, Elena Oberhofer, postfach 210964, 85024 Inglostadt.

Agenda

JUNI :

- za 1 20u30 Daknam, Onze-Lieve-Vrouwekerk, Johan Laleman
zo 9 15u30 Denderleeuw, Sint-Amanduskerk, Dory de Rooij (N)
do 13 20u Gent, Sint-Annakerk, Kristiaan Seynhave
vr 14 20u Haringe, Sint-Martinuskerk, Ton Koopman (NL)
za 15 20u Gent, Sint-Annakerk, Kristiaan Seynhave
za 15 20u15 Achel, Sint-Monulfus- en Gondulfuskerk, Joos Vermeiren
m.m.v. M. Rademakers, cello
za 15 20u30 Daknam, Onze-Lieve-Vrouwekerk, Ronny Plovie,
m.m.v. Gregoriaanse Schola
zo 16 15u30 Denderleeuw, Sint-Amanduskerk, Ignace Michiels
zo 16 18u Watervliet, Onze-Lieve-Vrouwekerk, Jan Van Mol en
P. Van Parys
za 22 20u15 Gent, Sint-Baafskathedraal, Edward de Geest
zo 23 15u30 Denderleeuw, Sint-Amanduskerk, Peter Thomas
m.m.v. het Gents Madrigaalkoor o.l.v. Johan Duyck
woe 26 20u Sint-Truiden, Begijnhofkerk, Bernard Focroulle
za 29 20u30 Brugge, Sint-Salvatorskathedraal, Ignace Michiels
m.m.v. Cantores; Vagantes

JULI :

- di 2 vanaf 8u Tongeren, 20ste Euregionale Orgeltrip : Sint-Truiden,
Raeren, Luik, Aken, Maastricht. Organisten : Anne
Froidebise, Pierre Thimus, Cremers, Norbert Richsteig,
Jean Wolfs, Jean Boyer
di 2 11u Tienen, Sint-Germanuskerk, Gerard Habraken
woe 3 20u Tongeren, O.L.Vrouw basiliek, Els Biesemans en Kurt
Hollants
do 4 20u Gent, Sint-Baafskathedraal, Dirk Verschraegen
do 4 17u Mechelen, Adagio, Stuivenberglaan 123, onthulling van
het object-Flor en Marieke Peeters
do 4 20u30 Mechelen, Cultureel Centrum, opening tentoonstelling
«Flor Peeters, orgelpunt» door minister-president Luc
van den Brande
vr 5 20u Haringe, Sint-Martinuskerk, Jan Vermeire,
m.m.v. Beauvarletkoor

- vr 5 20u30 Brugge, Sint-Salvatorskathedraal, Jo Van de Durpel
vr 5 20u30 Antwerpen, O.L.Vrouwekathedraal, Joris Verdin
woe 10 20u Tongeren, O.L.Vrouw basiliek, Chris Dubois
do 11 20u Gent, Sint-Baafskathedraal, Franz Lörch (D)
vr 12 20u30 Antwerpen, Onze-Lieve-Vrouwekathedraal,
M.C. de Jong (NL)
vr 12 20u30 Brugge, Sint-Salvatorskathedraal, G. Dessauer (D)
woe 17 20u Tongeren, O.L.Vrouw basiliek, Stephane Detournay
do 18 20u Gent, Sint-Baafskathedraal, Wilma Jensen (USA)
do 18 20u30 Veurne, Sint-Walburgakerk, Kamiel D'Hooghe
vr 19 20u Haringe, Sint-Martinuskerk, Stanislas Deriemaeker
vr 19 20u30 Antwerpen, O.L.Vrouwekathedraal, Olli Porthan (FL)
vr 19 20u30 Brugge, Sint-Salvatorskathedraal, D. Flood (GB)
woe 24 20u Tongeren, O.L.Vrouw basiliek, Joost Langeveld (NL)
do 25 20u Gent, Sint-Baafskathedraal, Marc Maes
do 25 20u30 Veurne, Sint-Walburgakerk, Rudolf Meyer (SCH)
vr 26 20u30 Antwerpen, Onze-Lieve-Vrouwekathedraal,
Thomas Murray (USA)
vr 26 20u30 Brugge, Sint-Salvatorskathedraal, Ignace Michiels
woe 31 20u Tongeren, O.L.Vrouw basiliek, Luc Ponet

AUGUSTUS :

- do 1 20u Gent, Sint-Baafskathedraal, Margreeth C. de Jong (NL)
do 1 20u30 Veurne, Sint-Walburgakerk, Lorenzo Ghielmi (IT)
vr 2 20u Haringe, Sint-Martinuskerk, Ludo Geloën
vr 2 20u30 Antwerpen, Onze-Lieve-Vrouwekathedraal,
Stanis Deriemaeker
do 8 20u Gent, Sint-Baafskathedraal, Jozef Sluys
do 8 20u30 Veurne, Sint-Walburgakerk, Jos Moors
vr 9 12u45 Antwerpen, Onze-Lieve-Vrouwekathedraal,
Bruno Bruyninckx
do 15 15u Tongeren, O.L.Vrouw basiliek, Luc Ponet
m.m.v. Basilica Gregoriana
vr 16 12u45 Antwerpen, Onze-Lieve-Vrouwekathedraal,
Dirk Bruggeman
vr 16 20u Haringe, Sint-Martinuskerk, Wim Van Den Berghe
m.m.v. het Iepers Kamerkoor o.l.v. Dirk Coutigny
zo 18 17u Mechelen, Sint-Romboutskathedraal, Chris Dubois
(Peeters)
do 22 20u Gent, Sint-Baafskathedraal, Heinz Georg Saalmüller (D)
vr 23 12u45 Antwerpen, Onze-Lieve-Vrouwekathedraal,
Eberhard Lauer (D)
zo 25 17u Mechelen, Sint-Romboutskathedraal, Peter Pieters
(Peeters)
do 29 20u Gent, Sint-Baafskathedraal, Edward De Geest
vr 30 12u45 Antwerpen, Onze-Lieve-Vrouwekathedraal,
Peter Breugelmanns

SEPTEMBER :

- zo 1 17u Mechelen, Sint-Romboutskathedraal,
Christoph Grohmann (Peeters)
do 5 20u Gent, Sint-Jacobskerk, Stanislas Deriemaeker
do 5 20u30 Lier, Gummaruskerk, Andreas Meisner (Peeters)
vr 6 12u45 Antwerpen, Onze-Lieve-Vrouwekathedraal,
Karl Maureen (D)
vr 6 20u30 Melsele, Onze-Lieve-Vrouwkerk, Karl Maureen (D)
do 12 20u Gent, Sint-Jacobskerk, Kristiaan Seynhave
do 12 20u30 Lier, Sint-Gummaruskerk, Luc Ponet
vr 13 12u45 Antwerpen, Onze-Lieve-Vrouwekathedraal,
Joost Vermeiren
vr 13 20u Haringe, Sint-Martinuskerk, Anne Page (GB)

Orgeltijdschriften

ARS ORGANI Jg 44, nr. 1 - maart 1996 : S. Bicknell : *Die englische Kathedralorgel*, U. Pape : *Die Orgeldatenbank Berlin*, M. Stahl : *Die Händel-Organ in St. Lawrence, Witchurch*.

CONNOISSANCE DE L'ORGUE Jg 26, nr. 4 - 1995 : J.C. Tosi : *Du Grand orgue de la Cathédrale de Dijon*, A. D'Argillières : *Facteurs d'orgues parisiens au XVIe siècle*.

EREDIENSTVAARDIG Jg 12, nr. 2 - april 1996 : U. Asper : *Kerkmuziek en tolerantie*.

GREGORIUSBLAD Jg 120, nr. 1 - maart 1996 : T. van Eck : *Alternatim in de 19de eeuw*, F. Jespers & M. Verheggen : *Liedbegeleidingen en -voorspelen*.

HET ORGEL Jg 92, nr. 2 - feb. 1996 : H. Verhoef : *Begeleiding van het Gregoriaans*, R. Albischer : *Intonatie van pijpwerk op verschillende windladesystemen*; Nr. 3 - maart 1996 : A. de Heer : *Schoonheid en veiligheid gaan zelden samen* (K. van Houten), E. Kooiman : *Weckmaniana*; Nr. 4 - H. Fidom : *Orgelbouw in de voormalige DDR*, E. Kooiman : *Weckmaniana II*, W. van den Pol : *De restauratie van het Hermansorgel in Collescipoli, Italië*.

LA TRIBUNE DE L'ORGUE Jg 48, nr. 1 - maart 1996 : D. Sanger : *la Musique anglaise ?*

L'ORGANISTE Jg 28, nr. 1 - april 1996 : P. Matagne : *Siegfried Karg-Elert*.

L'ORGUE nr. 236 - oct., nov., dec. 1995 : N. Gorenstein : *Le Tutti, une registration qui n'existe pas*, M. Cl. Alain : *l'Ornamentation*.

L'ORGUE. Cahiers et Mémoires. 1995 - II nr. 54 : (themanummer), E. Landart : *Les orgues Cavaillé-Coll en Gipuzkoa et leur répertoire*.

ORGANIST EN EREDIENST nr. 2 - feb. 1996 : M. Breij/K.T. de Jong : *O Wir armen Sünder*, H.S.J. Zandt : *Lambert Erné : een gedreven strijder*; Nr. 3 - maart 1996 : M. Breij : *O Traurigkeit, o Herzeleid*, B. Wisgerhof : *De orgels van de St.-Joriskerk te Amersvoort*; Nr. 4 - april 1996 : M. Breij : *Erschienen ist der herrlich Tag*.

THE DIAPASON Jg 87, nr. 1 - jan. 1996 : M. Szoka : *Organ Sonata of A. Glinowski*, E. Holt : *Modern Swedisch Organ Works (I)*; Nr. 2 - feb. 1996 : E. Holt : *Modern Swedisch Organ Works (II)*, J. Welch : *Latin-American Organconference*; Nr. 3 - maart 1996 : M. Burton : *Martin Neary*.

THE TRACKER Jg 39, nr. 3 - 1995 : M. Kares : *Baltimore : Center of German-American Organbuilding*, B. Owen : *Organ Preservation*.

- Verantwoordelijke uitgever : Kamiel D'Hooghe
- Voor de inhoud van de ondertekende artikels zijn alleen de auteurs verantwoordelijk
- Drukkerij Van Geertruyen - Asse